

UNIVERZITA PARDUBICE

Fakulta filozofická

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2012

Monika Břejlová

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická

**Podobné a shodné prvky v sumerských a starozákonných
příbězích**

Autor práce: Monika Brejlová
Vedoucí Práce: PhDr. Pavel Titz, Ph.D.

Bakalářská práce
2012

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
Akademický rok: 2011/2012

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Monika Brejlová**
Osobní číslo: **H08125**
Studijní program: **B7310 Filologie**
Studijní obory: **Historie (dvouoborové)**
Slavistická studia zemí Evropské unie (dvouoborové):
Slovinština
Název tématu: **Podobné a shodné prvky v sumerských a starozákonních**
příbězích
Zadávací katedra: **Katedra literární kultury a slavistiky**

Z á s a d y p r o v y p r a c o v á n í :

Práce bude zaměřena na porovnání shodných prvků v sumerských a starozákonních příbězích. Práce bude začínat úvodem, poté v práci bude uvedena publikace, v následujícím bodě se bude práce zaměřovat na Sumer jako takový, na kulturu Sumeřanů a jejich přínos pro další generace. Ve čtvrté kapitole se bude práce již zaměřovat na sumerskou mytologii, která by měla být stěžejním bodem této bakalářské práce. Tento bod bude mít i další podkapitoly jako sumerské mýty, symbolika sumerské mytologie a nejvýznamnější mytologická centra. Další bod bude nést název Starý zákon a závěrem práce bude porovnání sumerských mýtů se starozákonními příběhy.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

Bible, Praha 1979. BIČ, M. Při řekách babylónských. Praha 1990. Dějiny pravěku a starověku, 1. část. Praha 1989 KRAMER, S.N. Sumerian Mythology. Philadelphia 1944. Mýty staré Mezopotámie. Praha 1977. NOVÁKOVÁ, N., PECHA, L., RAHMAN, F. Dějiny Mezopotámie. Praha 1998. ZAMAROVSKÝ, V. Na počátku byl Sumer. Praha 1966.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Pavel Titz, Ph.D.

Katedra religionistiky

Datum zadání bakalářské práce:

30. dubna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

31. března 2012

prof. PhDr. Petr Vorel, CSc.

děkan

Univerzita Pardubice
Fakulta filozofická
532 10 Pardubice, Studentská 34

L.S.

PhDr. Ivo Říha, Ph.D.
vedoucí katedry

V Pardubicích dne 30. listopadu 2011

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na mojí práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v Univerzitní knihovně.

V Pardubicích dne 17. 3. 2012

.....
Monika Brejlová

Chci poděkovat vedoucímu mé práce, jímž je pan PhDr. Pavel Titz, Ph.D., za jeho rady, připomínky, ochotu a čas, které mi během psaní této práce věnoval.

ANOTACE

Práce se zabývá historií Sumerů a především jejich mytologií a shodnými a podobnými prvky, které se nacházejí v sumerských mýtech a starozákonních příbězích. Celkově byl větší důraz kladen na Sumery než na Hebrejce. Hebrejský národ a jejich Starý zákon byl v práci zmíněn jen okrajově pro dotvoření tématu práce a představy, jakým způsobem se tyto prvky mohly dostat ze sumerské kultury do hebrejské. U jednotlivých shodných a podobných prvků jsou vytvořeny jednoduché přehledné tabulky, kde jsou uvedeny jednotlivé paralely. Práce je doplněna o několik citovaných překladů sumerských mýtu a v příloze je práce obohacena o fotografie významných osobností, mapy, obrázky některých sumerských božstev, vládců, obrazy s biblickými výjevy a fotografie nejvýznamnějších sumerských památek.

KLÍČOVÉ POJMY

Sumerové, Sumerské mýty, Starý zákon, shodné prvky

TITLE

Similar and identical moments in the stories of Sumer and The Old Testament

ABSTRACT

The thesis is focused on the history of Sumerians, especially their mythology and similar or parallel elements which can be found both in Sumerian myths and The Old Testament. Generally, more emphasis was put on the Sumerians than on the Hebrews. The Hebrew nation and the Old Testament were mentioned marginally in the thesis, to complete its topic and to clarify the image of how these elements could get from the Sumerians to the Hebrew culture. The parallels are shown by well-arranged and simple tables at each similar element. The thesis is also enriched with several cited translations of Sumerian myths and there are photographs of significant persons, maps, pictures of some Sumerian gods, rulers, biblical tableaus as well as the photographs of the most significant Sumerian relics in the annex of the thesis.

KEY WORDS

Sumerians, Sumerian myths, Old Testament, similar elements

Obsah:

Úvod	1
1. Objevitelé, bádání a publikace	3
1.1 Světové bádání	4
1.2 Rozluštění klínového písma	5
1.3 České bádání	7
2. Přírodní podmínky a geografické vymezení Mezopotámie	8
3. Původ Sumerů	9
4. Nastínění dějin Sumeru	11
4.1 Neolit v Mezopotámii	13
4.2 Kultura Obejdská	14
4.3 Kultura Urucká	16
4.4 Kultura Džemdetnasrská	17
4.5 Ranědynastické období	18
4.6 Období na sklonku třetího tisíciletí	20
4.6.1 Dynastie z Akkadu	20
4.6.2 Gutejci a druhá dynastie z Lagaše	22
4.6.3 Třetí dynastie z Uru	23
5. Kulturní přínos Sumerů pro další generace	25
6. Sumerská mytologie	28
6.1 Představa vesmíru a vzniku světa dle Sumerů	29
6.2 Sumerský pantheon	31
6.3 Kultovní centra nejvýznamnějších bohů	33
6.4 Nadpřirozené bytosti a démoni	33

7. Shodné prvky v sumerských mýtech a starozákonních příbězích	34
7.1 Enki a Ninchursag.....	35
7.1.1 Dilmun, zahrada Eden a jejich shodné prvky.....	37
7.1.2 Prvotní hřích.....	39
7.1.3 Nin-ti a Eva.....	40
7.2 Podobnost Kaina a Ábela a sumerského Dumuziho a Enkimdu.....	42
7.3 Epos o Gilgamešovi.....	44
7.3.1 Ziusudra, Noe a potopa světa.....	47
7.4 Jób a „bezejmenný muž“.....	51
7.5 Strom Chuluppu.....	54
8. Šíření sumerských mýtů a názorů	56
9. Hebrejská bible neboli Starý zákon	57
Závěr	59
Resume	61
Seznam literatury	62
Seznam použitých internetových zdrojů	65
Seznam příloh	66

ÚVOD

Sumerové, pro nás dnes nejstarší známý národ světa, vytvořili obdivuhodnou kulturu a zanechali po sobě celou řadu památek, které začali archeologové objevovat od 19. století. Právě jim a také dalším významným osobnostem, které se podíleli na odhalení kultury a historie tohoto starověkého národa, dnes vděčíme za to, že můžeme obdivovat jejich kulturu a památky, které tu po sobě zanechali. Je mi potěšením, že právě díky nim můžu toto téma zpracovat v rámci své bakalářské práce.

K výběru tématu této práce mě inspirovala kniha od Vojtěcha Zamarovského, která nese název „*Na počátku byl Sumer*“. Tuto knihu mi doporučil k přečtení můj bratr a právě jemu můžu poděkovat, že jsem se kdy začala blíže zajímat o kulturu a historii starověkých Sumerů. Z obsahu této knihy jsem byla opravdu nadšená. Do rukou se mi dostala během mých prvních měsíců studia na vysoké škole. Poprvé jsem se tam setkala s názory, že některé biblické příběhy jsou až nápadně podobné s určitými sumerskými mýty. Toto bylo pro mě něco naprosto nového a fascinujícího. Nikdy před tím, mě nenapadlo, že právě impuls k napsání těchto starozákonních příběhů mohla dát nějaká jiná kultura, než hebrejská. Sumerové, jako nejstarší národ světa mě natolik okouzli, že jsem se rozhodla se o nich dozvědět více. Netrvalo dlouho a objevila jsem o nich další knihu, která se jmenuje „*Historie začíná v Sumeru*“. Autor této knihy Samuel Noah Kramer v ní detailněji rozebíral kulturu Sumerů, především pak jejich objevy, vynálezy a některé mýty, které konfrontoval s určitými biblickými, respektive starozákonními příběhy. Po přečtení této knihy jsem byla opravdu fascinována, co vše nám historie dokáže nabídnout. Když jsem se poté měla rozhodovat ve druhém ročníku bakalářského studia, jaké bude téma mé bakalářské práce, tak především tento autor mě inspiroval k vybrání si tématu práce „*Podobné a shodné prvky v sumerských a starozákonních příbězích*“.

Moji práci jsem rozdělila na dvě části. V první části, v první kapitole bych ráda nejprve seznámila čtenáře s nejvýznamnějšími badateli v oblasti starověké Mezopotámie. V další kapitole jsem pak věnovala několik odstavců informacím o geografickém vymezení této země. Dále uvedu některé teorie, odkud mohli Sumerové do Mezopotámie přijít, či připlout. Usoudila jsem, že je nezbytné jako další nastínit, pro větší přehlednost, alespoň v kostce historii tohoto starověkého národa. Několik řádků

jsem poté věnovala také tématu, co celkově víme o sumerské kultuře a čím byli Sumerové významní pro další generace.

Ve druhé části práce se pak dostanu už k jejímu jádru. Nejprve se budu, v rámci šesté kapitoly, soustředit na tematiku náboženství v Sumeru. Zmíním jejich tehdejší představy o vesmíru, jejich hlavní božstva a hlavní mytologická centra. Poté, což je stěžejní v mé práci, se zaměřím na sumerské mýty, které bych chtěla rozebrat a porovnat se starozákonními příběhy. V tomto samotném jádru práce se budu soustředit na shodné a podobné prvky v těchto příbězích, které mě nejvíce zaujaly. Současně jsem považovala za nezbytné, nastínit i jakým způsobem se mohli dostat tehdy Hebrejci do kontaktu s národy, který převzaly právě sumerskou kulturu, písmo ale i jejich mýty. Před samotným závěrem pak budu také věnovat několik vět seznámení čtenáře alespoň se základními informacemi o Starém zákoně, především kdy a jak vznikl a co vlastně obsahuje. Práce bude poté zakončena závěrem, kde shrnu výsledky mé práce.

Co se týče úpravy mé práce, tak během psaní jsem si povšimla, že se v některých publikacích různí zapsání jmen sumerských panovníků. Proto jsem veškerá jména sumerských a akkadských panovníků uvedla dle knihy „*Dějiny Mezopotámie*“, jejímiž autory jsou Nea Nováková, Lukáš Pecha a Furat Rahman. Dobu jejich vlády jsem poté uvedla z knihy „*A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*“, jejímž autorem je Marc Van De Mieroop. Dataci jsem uvedla z této knihy proto, jelikož je nejnovější publikací, ze které jsem čerpala informace pro svou práci a protože datace vlády jednotlivých panovníků v ní byla přehledně zpracována. Dále bych chtěla upozornit, že u doložených citátů, kde není uvedeno jinak, se jedná o překlad autorky.

Ještě považuji za vhodné poznamenat, že v práci jsem vždy užívala pouze označení Sumerové. Toto zmiňuji již na začátku proto, že jsme se setkala v některých publikacích i s označením Sumeřané (CHARVÁT, Petr. *Zrození státu: prvotní civilizace Starého světa*. Praha: Karolinum, 2011, s. 102).

1 OBJEVITELÉ, BĀDÁNÍ A PUBLIKACE

Z hlediska světového bádání můžeme jistě uvést celou řadu významných osobností, které se zasloužily o nesčetně objevů na území dnešního Iráku, kde se v minulosti nacházela Mezopotámie a tím pádem i Sumer. Mezopotámie lákala celou řadu cestovatelů. O Sumeru, jako o první kultuře, u které bylo prvně doloženo písmo a celá řada objevů lidstva, se dovídáme až během 19. století, a to právě díky rozsáhlým vykopávkám (Příloha č. 1).

K archeologickým vykopávkám na území dnešního Iráku, došlo až v polovině 19. století a zaměřovaly se především na získávání atraktivních artefaktů, jako byly kamenné reliéfy, sochy, šperky atd. Teprve až na přelomu 19. a 20. století, dochází k soustavnému průzkumu některých tellů, což jsou umělé pahorky, které vznikly navršením jednotlivých sídelních vrstev. Největší rozmach archeologického výzkumu v této lokalitě byl zaznamenán mezi první a druhou světovou válkou.

Během 2. světové války byly vykopávky přerušeny a k znovuoobnovení vykopávek došlo až po roce 1945. Vykopávky poskytly celou řadu hmotných a především písemných pramenů. Ať už se jednalo například o sochy či popsané hliněné tabulky. Všechny tyto archeologické nálezy nám jsou nyní nápomocní pro poznání kultury starověkých Sumerů. Například pro studium politických dějin jsou zejména důležité nápisy králů na stélách, sochách, součástech staveb apod.¹ Z hlediska rozluštění tajemné sumerské mytologie nám potom nejvíce poslouží sumerské mýty, z nichž se po jejich rozluštění a rozebrání jejich obsahu dovíme, v co Sumerové věřili, jaká byla jejich představa o stvoření světa a mnohé další.

Sumer byl objeven a jeho písmo rozluštěno především díky lidem, kteří se zajímali o starověkou Mezopotámii. Proto si myslím, že je nezbytné, na počátku mé práce zmínit ty, kterým dnes patří veliký díky a obdiv za to, co dokázali. Pro lepší přehlednost jsem rozdělila nejvýznamnější představitele těchto objevů do třech následujících kapitol.

---

¹ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 11.

1.1 Světové bádání

V této kapitole bych ráda zmínila přední a nejslavnější světové badatele, kteří se podíleli především na odkrytí kultury Sumerů. U některých bych uvedla i jejich díla.

Skutečný vědecký výzkum Mezopotámie nastal až s Carstnem Niebuhrem (1733-1815), který byl povoláním zeměpisec. Díky své cestě na Blízký východ ve službách dánského krále, určil přesně místo, kde leží trosky města Ninive a pořídil přesné opisy klínopisných textů. Jeho nejvýznamnějším dílem byl „Cestopis po Arábii a okolních zemích“ (1774-1778).² Ve své další knize „Reisebeschreibung nach Arabien und andersen umliegenden Ländern“ z r. 1778 vydal přesné opisy persepolských nápisů a rozeznal, že jsou tyto nápisy psány „trojí abecedou“.³

První muž, který zahájil vykopávky s badatelským úmyslem byl Francouz Paul Emile Botta (1802-1870). Jako první se rozhodl prozkoumat podivuhodné pahorky, jenž se tyčily na březích Tigridu, které domorodci nazývali telly. V prosinci 1842 začal kopat na pahorku Kujundžiku, na tomto místě ale nic neobjevil. V březnu následujícího roku poté jeho dělníci narazili na hradby ve vesnici Chorsabadu. Byly asi tři metry vysoké a obložené kamennými deskami, na kterých byly reliéfy. Objevil obrovské alabastrové sochy okřídlených býků s lidskými hlavami. Botta tenkrát objevil Dúr-Šarru-kín, letní palác asyrského krále Sargona II., který vládl v osmém století př. n. l.⁴

Dalším archeologem, který měl zásluhy na objevení starověkého Sumeru byl angličan Austen Henry Layard (1817-1894). V souvislosti s tímto mužem, považuji za nezbytné podotknout, že ho Angličané považují za zakladatele asyrologie. Mezi jeho nejúspěšnější objevy spadají vykopávky na Nimródově pahorku, kde odkryl desky, na nichž byly nádherné lovecké scény, na dalších reliéfech pak byly bitevní scény. Vrcholem jeho objevu byl poté nález třinácti párů obrovských okřídlených býků a lvů s lidskou hlavou. Později bylo zjištěno, že na tomto pahorku vykopal Kalchu, biblické Chále, které bylo hlavním městem asyrského krále Aššurnasirpala II. (883-859 př. n. l.). Tyto objevy ho poté nadchly k dalším vykopávkám a rozhodl se je zahájit tentokrát na pahorku Kujundžiku, kde byl Botta neúspěšný. Zde velice rychle narazil Layard na hradbu. Tímto činem odkryl město Ninive. Své objevy Layard uveřejnil v několika

---

² KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976, s. 18, 55.

³ KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976, s. 18.

⁴ BIČ, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 139-140.

svých dílech. Zmínila bych tu především jeho dvousvazkové „Ninive a jeho pozůstatky“ (1849) a „Ninive a Babylón“ (1853). Jistě je nutné zmínit také, že byl objevitelem nejstarší a největší klínopisné knihovny světa, kde se nacházelo na 20 000 exemplářů těchto klínopisných knih. Tato knihovna vznikla okolo roku 666 př. n. l. a byly v ní díky písařům shromážděny v kánonizované podobě literární památky staré Mezopotámie. Šlo o skutečné knihy, avšak na hliněných tabulkách. Tuto knihovnu objevil v paláci, jenž byl sídlem krále Aššurbanipala (668-627 př. n. l.).⁵

Z další generace objevitelů, která kopala na území starověké Mezopotámie bych ráda zmínila ještě německého profesora Roberta Koldeweya (1855-1925). Tento muž se jako první zasloužil o objevení nejvýznamnějších babylonských památek, ať už se jednalo o zbytky Visutých zahrad Semiramidiných, které jsou v nynější době pokládány za jeden z divů světa, nebo Ištařinu bránu.⁶

Hlavně díky těmto lidem, které jsem uvedla výše, dnes můžeme obdivovat celou řadu vykopávek především v Britském muzeu v Londýně, v Louvre v Paříži, v Iráckém muzeu v Bagdádě či v Pergamském muzeu v Berlíně.

1.2 Rozluštění klínového písma

Díky objevitelům starověké Mezopotámie, které jsem uvedla v předchozí kapitole, můžeme dnes obdivovat překrásné památky Sumerů a jejich zručnost. Avšak o jejich dějinách, dynastiích, společenském uspořádání, náboženství a celé řadě dalších informací vděčíme především badatelům, kteří se zasloužili o rozluštění klínového písma. Právě v oblasti výzkumu a rozluštění klínopisu, bych ráda zmínila nejvýznamnější světové badatele, kteří se na tomto nelehkém úkolu podíleli.

Mezi prvními bych chtěla uvést muže jménem Georg Friedrich Grotefend (1775-1853), který byl učitelem na gymnáziu v Göttingenu a jako prvním se mu podařilo rozluštit několik písmen z tohoto klínového písma.⁷

Jedním z nejpozoruhodnějších asyriologů byl bezesporu angličan Sir Henry Creswicke Rawlinson (1810-1895) jenž přispěl ke konečnému rozluštění asyrského a babylonského klínopisu. Mezi lety 1870 – 1874 poté vydal „Cuneiform Inscriptions of

---

⁵ BIČ, Miloš. *Při řekách babylonských*. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 143-146.

⁶ KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976, s. 71.

⁷ HRUŠKA, Blahoslav. *Pod babylonskou věží*. Praha: Práce, 1987, s. 91-97.

Western Asie“. Toto jeho dílo vyšlo celkem v pěti svazcích. Ir Edward Hincks (1792-1886), jenž byl spolupracovníkem Rawlinsona, poté sestavil v letech 1852-1855 první seznam těchto znaků.⁸

Angličan Georgie Smith (1840-1876) byl Rawlinsovým pokračovatelem. Ten jako první užil nálezu Aššurbanipalovy knihovny. Některé z tabulek z této knihovny přeložil a předložil tak přehled textů o stvoření a potopě.⁹ Velice významný v oblasti bádání klínopisného písma byl jistě také Jules Oppert (1825-1905). Ten jako první přišel s názvem „Sumerové“ ve druhém svazku o „Vědecké výpravě do Mezopotámie“ z roku 1895.

Mezi německými badateli bych určitě ráda zmínila Eberhard Schrader (1836-1908), který byl zakladatelem německé asyrologie. Z německého prostředí jistě stojí za uvedení také muž jménem Friedrich Delitzsch (1850-1922), který byl tehdy nejslavnější znalec klínového písma a jenž vydal slovník „Sumerisch-akkadisch-hettitische Vokabularfragmente“ Berlin, (1914), kterého se hojně využívalo ještě v padesátých letech dvacátého století.¹⁰

Ve dvacátém století se poté bádání v oblasti klínového písma rozdělilo podle jazyků a oblastí, kde bylo využíváno. Nejprve se osamostatnila sumerologie. Jejím průkopníky byl Francouz François Thureau-Dangin (1872-1944) a Američan Arno Poebel (1881-1958). P. A. Deimel (1865-1954) se proslavil především tím, že jako první sestavil sumerský lexikon.¹¹ Mezi dalšími významnými sumerology ve 20. století bych chtěla uvést především B. Landsbergra (1890-1968) a Samuela Noaha Kramera (1897-1990), (Příloha č. 2), který je autorem celé řady knih o Sumeru. Já bych chtěla zmínit především knihy, které byly přeloženy do češtiny. Jsou to knihy „Sumerian Mythology“ (1944) a knihu „History Begins at Sumer: Thirty-Nine Firsts in Recorded History“ (1956), kterou přeložil do češtiny pod názvem „Historie začíná v Sumeru“ Josef Klíma. Kramer byl jedním z nejproduktivnějších překladatelů sumerské literatury.¹²

---

⁸ HELLER, Jan. *Starověká náboženství. Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kennanu*. Neratovice: Verbum, 2010. s. 114.

⁹ HELLER, Jan. *Starověká náboženství. Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kennanu*. Neratovice: Verbum, 2010, s. 114.

¹⁰ Tamtéž, s. 114.

¹¹ Tamtéž, s. 114.

¹² Tamtéž, s. 115.

1.3 České bádání

Co se týče českého prostředí, tak se zájem o orient u nás začíná objevovat již koncem 15. století. Cestopisy Orientu máme například od Jana Hasištejnského z Lobkovic, Vratislava z Mitrovic či Kryštofa Haranta z Polžic a Bezdružic.¹³

V 19. století se u nás začal zajímat o orientalistiku především Justin Václav Prášek (1853-1924), jenž vydal první české dějiny starověkého Orientu pod názvem „Dějiny starověkých národů východních“ (1897-1899). Toto jeho dílo bylo opřeno o kvalitní prameny.¹⁴

Prvním profesorem orientalistiky na pražské univerzitě byl Rudolf Dvořák (1860-1920). Na klínové písmo se poté specializoval především český jazykovědec Bedřich Hrozný (1879-1952). Ten studoval na kolínském gymnáziu, kde byl jeho učitelem právě orientalista J. V. Prášek. Hrozný poté studoval ve Vídni a po získání doktorátu byl na čas v Berlíně u prof. Friedricha Delitzsche, jehož jméno jsem zmínila již v předchozí podkapitole. V roce 1914 vydal svou průkopnickou práci „Das Getreide im alten Babylonien“ a získal si tím jméno v kruzích odborníků. Před první světovou válkou dostal pozvání do Cařihradu, kde byly uloženy tabulky z archívu chetitských králů v Chattušaš. Po vypuknutí války se však musel vrátit, ale ještě si stihl přepsat tolik materiálu, že mohl pokračovat v práci doma. Během jednoho roku texty rozluštil a zjistil, že chetitština je indoevropská řeč a pořídil i její první gramatiku. Tento objev mu získal světovou proslulost. Výsledky své práce shrnul v díle „Nejstarší dějiny Přední Asie, Indie a Kréty“ (1949). Po druhé světové válce byl mezi prvními akademiky nové Československé akademie věd.¹⁵

Všichni klínopisci starší generace byli jeho žáky. Pokračovatelem asyrologických studií B. Hrozného se stal především Lubor Matouš (1908-1984), jenž se proslavil hlavně díky svému překladu eposu o Gilgamešovi.

Dalším významným českým orientalistou byl Josef Klíma (1909). Klíma vydal překlad kodexu Chammu-rápího (asi 1765-1760) a knihu „Společnost a kultura starověké Mezopotámie“ (1962).

---

¹³ HELLER, Jan. *Starověká náboženství. Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kennanu*. Neratovice: Verbum, 2010, s. 116.

¹⁴ Tamtéž, s. 116.

¹⁵ HELLER, Jan. *Starověká náboženství. Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kennanu*. Neratovice: Verbum, 2010, s. 116.

Z mladší generace českých klínopisců bych chtěla zmínit především PhDr. Neu Novákovou-Kopeckou (1938), která je spoluautorkou knihy „Dějiny Mezopotámie“ (1998) a Blahoslava Hrušku (1945-2008), českého archeologa, sumerologa, asyriologa a religionistu. Mezi jeho díla patří knihy „Pod babylónskou věží“ nebo „Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu“ (2003), na které se podílel společně s K. Břeňovou, J. Proseckým a J. Součkovou.

2 PŘÍRODNÍ PODMÍNKY A GEOGRAFICKÉ VYMEZENÍ MEZOPOTÁMIE

Před tím, než se dostanu k dějinám Sumerů, tak bych chtěla nastínit přírodní podmínky a geografický přehled území, kde se Sumer a tím pádem i Mezopotámie nacházela.

Velký význam pro život obyvatel starověkého Předního východu a především pro Mezopotámii měly řeky Eufkrat¹⁶ a Tigris¹⁷. Oblast mezi těmito řekami, a to na jejich středním a dolním toku, se již od dob antiky nazývá Mezopotámie neboli „Mezi-říčí“, řecky Mesopotamia. Eufkrat teče jižněji, Tigris severněji a obě pramení ve východoanatolských horách, v horách arménského Tauru. Planina, kterou řeky protékají má velice malý sklon (území, které je vzdálené 500 km na sever od pobřeží Perského zálivu má nadmořskou výšku pouhých 20 m), proto obě řeky tečou velice pomalu a vytvářejí meandry.¹⁸

Z geografického hlediska je Mezopotámie na východě oddělena od Íránské vysočiny pohořím Zagros, na severozápadě navazuje na pohoří Zagros Arménská vysočina, na jihozápadě se poté rozkládá Arabská poušť a na jihu Perský záliv, kam se vlévá společný tok Eufkratu a Tigridu nazývaný Šatt al-Arab. V souvislosti s těmito dvěma toky je nezbytné zmínit, že v období starověku se Eufkrat a Tigris vlévaly do moře o téměř celý šířkový stupeň severněji a nezávisle na sobě.¹⁹ Obě řeky s sebou přinášejí velké množství naplavenin a tyto sedimenty písku a hlíny se ukládají

---

¹⁶ Sumersky Buranunu, jenž můžeme přeložit jako „Velká řeka“, hebrejsky se nazývala Perat.

¹⁷ Sumersky se nazývala Idigna a hebrejsky Chidgeel.

¹⁸ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 16.

¹⁹ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 9.

především v oblastech jejich dolních toků.²⁰

Mezopotámii můžeme rozdělit na několik oblastí. Jistě nejstarší a nejdůležitější byl jih, kde se nacházel Sumer. Střední Mezopotámie se nazývala Akkad, jehož centrem se stal Babylón, podle něhož někdy nazýváme Mezopotámii Babylónií. Severně položenou oblast od Akkadu se pak nazývá Asýrie, jejímž pozdějším centrem se stalo město Ninive.²¹

Geologicky nížinatá Mezopotámie neměla vlastní zdroje surovin. Měla ale především jílovitou hlínu, ne příliš kvalitní vápenec a přírodní asfaltová ložiska na středním toku Eufratu.²²

Mezopotámská nížina spadá spolu s oblastmi dnešního Iráku, Sýrie, Libanonu, Jordánska, Izraele, Egypta a Turecka do tzv. Úrodného půlměsíce (Příloha č. 3). Toto území bylo na sklonku 8000 př. n. l. díky svým přírodním podmínkám ideálním pro vznik zemědělství. Tyto oblasti se vyznačovali teplým klimatem, úrodnou půdou a dostatečným množstvím vláhy a to díky srážkám či záplavám. Pro Mezopotámii byly záplavy typické hlavně v dubnu a květnu, kdy Eufrat a Tigris zalévali své příbřežní pláně záplavami.²³

Toto téma ale není hlavním cílem mé práce, proto si myslím, že ve stručnosti tyto informace postačí ke geografickému vymezení a charakteristice přírodních podmínek.

3 PŮVOD SUMERŮ

V této práci je myslím nezbytné věnovat několik řádků původu Sumerů. Sumerové jsou dnes nejstarším známým národem světa, jenž po sobě zanechal celou řadu literárních památek. Ale odkud a kdy se vlastně Sumerové vzali? Tuto kapitolu bych chtěla věnovat právě této otázce a zmínila názory několika badatelů, především českých, kteří se tímto tématem zabývali.

Na Přední východ, do jižní Mezopotámie přicházejí Sumerové z dosud neznámé krajiny přibližně kolem roku 3500 př. n. l. a zřejmě si přinášejí i svou kulturu a jazyk.

---

²⁰ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 16.

²¹ HELLER, Jan. *Starověká náboženství. Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kennanu*. Neratovice: Verbum, 2010, s. 127-128.

²² NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 15-16.

²³ CHARVÁT, Petr. *Zrození státu: prvotní civilizace Starého světa*. Praha: Karolinum, 2011, s. 71-73.

Domněnka jejich příchodu kolem tohoto roku, je podložena tím, že právě v této době došlo v Mezopotámii k velkému kulturnímu vzestupu. O jejich původu, rasové a jazykové příslušnosti a odkud Sumerové do Mezopotámie vlastně přišli, však ještě dnes nedovedeme říci mnoho a existuje celá řada názorů a domněnek.

Díky jejich písmu, můžeme určit jazyk, jakým Sumerové hovořili, objevuje se nám ale současně i problém, jelikož zjišťujeme, že sumerština je aglutinačním²⁴ jazykem, a tím pádem ji nedokážeme přiřadit k žádné dosud známé jazykové skupině.²⁵ Jediné, co dnes můžeme s jistotou říci je, že nepatřili k Semitům.

Na základě podobných nálezů v Mezopotámii a v oblastech dolního povodí Indu se uvažovalo o souvislosti mezi sumerštinou a drávidskými jazyky Indie. Pravlast Sumerů byla hledána také v západních oblastech Zadní Indie. Žádná ale z těchto teorií se nepotvrdila.²⁶

S jistotou víme, že z hlediska antropologie se na území Sumeru nacházely dvě etnické skupiny obyvatelstva, které byly charakterizovány jako typ dlouholebých a krátkolebých. Je tedy dosti pravděpodobné, že se Sumerové smísili i s jinými kmeny, mezi nimiž i nějaký čas žili.²⁷ Starší typ dlouholebý, nazývá Hrozný Protosumery a vidí v nich tvůrce kultury Obejdské, v mladší, krátkolebé vlně sumerské, která vykazuje rysy krátkolebé rasy turánské či armenoidní, vidí pak nositele kultury Urucké. Tato nová obyvatelská vrstva urucká měla podle Hrozného vniknout do Sumeru ze severozápadu a byla pouze druhou vlnou sumerského národa, která nepostupovala s Protosumery do Mezopotámie, ale zůstala na severu Zakavkazí, severní Sýrii a východní Anatólíi. Avšak tato kultura byla později náporom dalších národů zatlačena z těchto míst na jih, do Sumeru, kde se poté tyto dvě kultury smísily. Tímto by se i podle Hrozného dala vysvětlit, jak v jazyce tak v rase, dvouklanost sumerského národa.²⁸

Co se týče pravlasti Sumerů, existuje celá řada názorů. Jelikož ale toto téma není v mé práci stěžejní, uvedu jen nějaké z nich.

Například Bedřich Hrozný hledal pravlast Sumerů někde pod Altajem ve střední Asii, na pomezí nejstarších dlouholebých Indoevropanů a krátkolebých Turánců. Odtud

---

²⁴ Jedná se o jazyk, ve kterém jsou tvořena slova a jejich tvary na základě připojení různých předpon a přípon ke kořenu daného slova.

²⁵ GLASSNER, Jean-Jacques. *34. století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 20.

²⁶ KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie.* Praha: Orbis, 1976, s. 43-44.

²⁷ BIČ, Miloš. *Při řekách babylónských.* Praha: Vyšehrad, 1990, s. 34.

²⁸ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty.* Praha: Melantrich, 1949, s. 44.

se pak podél jižního konce Kaspického moře, přes Azerbajdžán, Zákavkazí, severní Sýrii a východní Anatólíi měli dostat dvěma proudy až k Perskému zálivu.²⁹

Sabatino Moscati ale připouští, že mohli Sumerové přijít jak z východních hor, tak i připlout moři.³⁰

Teorie příchodu Sumerů po moři nemůže být jistě vyloučena. Norský profesor Thor Heyerdahl se během svého života pokusil vyzkoušet všechny teorie, které měly vysvětlovat příchod Sumerů mezi řeky Eufkrat a Tigris. Jeho cílem bylo postavit loď, která by co nejvhodněji kopírovala plavidla zobrazovaná na sumerských pečeti a na této lodi plout z Mezopotámie do Indie a případně i nazpět. Loď, kterou pojmenovali Tigris, vyplula v listopadu 1977 a do oblasti delty Indu doplula v lednu 1978. Výsledkem tohoto pokusu zjistil, že se mohli Sumerové dostat do Mezopotámie i po moři. Tomuto tvrzení ostatně nasvědčují i nalezené četné hliněné modely plachetnic z Eridu, což nabádá k domněnce, že v Mezopotámii tenkrát žili dobří mořeplavci.³¹

Jistě stojí ještě za zmínku, že v souvislosti s hledáním pravlasti Sumerů se snažili historikové vycházet ze sumerských literárních památek, v nichž se nejednou mluvilo o zemích Magan a Melucha. Nikdo z badatelů, ale s jistotou nedokáže říci, kde se tyto země nacházely.³²

Otázka původu Sumeru je dle mého názoru záhadnou a je velice těžké se přiklonit k jednomu či druhému názoru, jelikož všechny výše uvedené teorii jsou docela jistě možné.

4 NASTÍNĚNÍ DĚJIN SUMERU

Ačkoli není hlavním cílem této práce vylíčit historii Sumeru, rozhodla jsem se, že uvedu u každého období jen nezbytné informace, abych alespoň nastínila jejich historický vývoj. Považuji to za důležité, jelikož se zde bavíme o kultuře, která je naší době velice vzdálená a také si myslím, že je na místě uvést informace o národě, který vytvořil mýty, jejichž následné porovnávání se starozákonními příběhy je samotným cílem této práce. Ještě před tím, než se dostanu k jednotlivým obdobím dějin Sumerů,

---

²⁹ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 59.

³⁰ MOSCATI, Sabatino. *Staré semitské civilizace*. Praha: Odeon, 1969, s. 25.

³¹ HRUŠKA, Blahoslav. *Pod babylonskou věží*. Praha: Práce, 1987, s. 136-142.

³² Tamtéž, s. 136.

chtěla bych zmínit, že dějiny Mezopotámie začínají ve 34. století př. n. l., obdobím vynálezu klínového písma, a končí v roce 539 př. n. l., kdy byl dobyt Babylón Peršany a zanikla tak Babylonská říše. Tímto datem však končí pouze politické dějiny. V žádném případě nezanikala její kultura. Mezopotámští písaři pokračovali v prepisování a opisování sumerských a akkadských textů řeckou abecedou až do 3. století našeho letopočtu.³³ Nutno také podotknout, že právě nejvíce děl, respektive především opisů ze sumerské literatury, pochází až z období Starobabylonského a Staroasyrského.

Já bych v této práci ale chtěla nastínit pouze období dějin Mezopotámie přibližně do přelomu druhého tisíciletí př. n. l., když bylo město Ur dobyt a rozvráceno elamskými kmeny a poslední sumerský král Ibbi-Sín zmizel v Súsáh, v elamském zajetí.

34

Abych usnadnila přehled v dějinách Mezopotámie a tedy i Sumeru, je si myslím vhodné doplnit tuto kapitolu o tabulku s přehlednou datací jednotlivých historických etap.

Periodizace dějin Sumeru³⁵		
	Období	Časové rozmezí
Neolit v Mezopotámii	Kultura Hassúnská	6 500 př. n. l. - 5 500 př. n. l.
	Kultura Sámarrská	6 000 př. n. l. - 5 000 př. n. l.
	Kultura Halafská	5 500 př. n. l. - 4 000 př. n. l.
	Kultura Obejdská	5 000 př. n. l. - 3 500 př. n. l.
	Kultura Urucká	3 500 př. n. l. - 3 200 př. n. l.
	Kultura Džemdetnasrská	3 200 př. n. l. - 3 000 př. n. l.
	Ranědynastické období	3 000 př. n. l. - 2 340 př. n. l.
Období na sklonku třetího tisíciletí	Dynastie z Akkadu	2 340 př. n. l. - 2 159 př. n. l.
	Gutejci	2 159 př. n. l. - 2 116 př. n. l.
	Druhá dynastie z Lagaše ³⁶	2 144 př. n. l. - 2 109 př. n. l.
	Třetí dynastie z Uru	2 111 př. n. l. - 2 003 př. n. l.
	Starobabylonské období	2 003 př. n. l. - 1 594 př. n. l.

³³ GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 19.

³⁴ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC.* Malden: Blackwell, 2004, s. 78. Během psaní práce jsem zjistila, že je tato kniha přeložená Jiřím Proseckým do českého jazyka pod názvem „Dějiny starověkého Blízkého východu“ Praha: Academia, 2010.

³⁵ Tabulku s datací jednotlivých historických období v Sumerské historii jsem vytvořila na základě uvedené periodizace z knihy NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie.* Praha: Karolinum, 1998, s. 167.

³⁶ Období vlády Druhé dynastie z Lagaše nebylo přesně uvedeno v knize NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie.* Praha: Karolinum, 1998. K tomuto přibližnému časovému vymezení jsem dospěla na základě přečtených informací, které mi tato kniha nabídla na s. 63-64.

4. 1 Neolit v Mezopotámii

Vznik zemědělství na Předním východě dnes datujeme mezi léta 10 000 – 8000 př. n. l. Ke vzniku zemědělství došlo, jak už jsem naznačila výše, v oblasti tzv. Úrodného půlměsíce. Na sklonku 8000 př. n. l. se začínají objevovat malé zemědělské vesničky a domestikace zvířat, především prasat, ovcí a koz. Zemědělství představovalo jen určitou část ze způsobu obživy. Pro období neolitu byla potrava i dále opatřována lovem a sběrem. Postupně se ale potrava začínala zajišťovat hlavně zemědělstvím a chovem dobytka. Díky usedlému způsobu života neolitických lidí došlo k pozvolnému nárůstu populace, což si vyžádalo i potřebu nových zdrojů obživy. Tehdejší rolníci vynalezli zavlažování, jenž bylo zásadní pro další ekonomický a společenský vývoj v určitých oblastech Mezopotámie.³⁷

V této době byla nejdůležitější surovinou hlína, ze které se stavělo a vyráběla celá řada předmětů. Důležitým předělem v období neolitu je výroba keramiky. V této době začíná i výroba tkanin. Podle otisků v hlíně se domníváme, že šlo o tkaniny především ze lnu.³⁸

V Mezopotámii se v době neolitu, kterou datujeme přibližně okolo poloviny 7. tisíciletí př. n. l., můžeme setkat s celou řadou rozličných kultur, které rozlišujeme především podle vzhledu dochované keramiky, ale také na základě způsobu obživy, způsobu výroby nástrojů, vzhledu staveb a dalších hledisek. Pro všechny tři níže uvedené kultury platí, že se jedná o tzv. malovanou keramiku.³⁹ Od všech těchto uvedených keramik našli archeologové celou řadu střepů a díky nim následně mohli určit i období, kdy byla tato místa nálezu osídlená. Jednalo se u všech třech níže zmíněných keramik o severní Mezopotámii.⁴⁰ Mezi nejznámější kultury v období neolitu v Mezopotámii řadíme:

Hassúnská kultura (6500-5500 př. n. l.) - centrum této kultury se nacházelo v severní Mezopotámii a jednalo se o nejstarší keramickou kulturu na území Mezopotámie.⁴¹ Byla pro ni typická cihlová pravoúhlá architektura, obytné domy, které čítaly celou řadu

---

³⁷ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 18-23.

³⁸ Tamtéž, s. 23.

³⁹ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 29.

⁴⁰ GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 22.

⁴¹ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 27.

komor a obrovské sýpky, do kterých ukládali svou úrodu.⁴²

Sámarrská kultura (6000-5000 př. n. l.) - keramika této kultury (Příloha č. 4) byla charakteristická pro střední Mezopotámii. Tato oblast neměla dostatek srážek a právě tady bylo doloženo první umělé zavlažování. Výzdoba keramiky byla obohacena o motivy lidských postav. Mezi největší naleziště této kultury patří Sámarrá, která se nacházela na středním Tigridu a podle níž je i kultura pojmenována.⁴³

Halafská kultura (5500-4000 př. n. l.) - je příznačná především pro severské oblasti Mezopotámie, avšak ovlivnila rozsáhlé území, jako například Sýrii a jižní a východní Anatólíi, pohoří Zagros a střední Mezopotámii. Tuto kulturu rozpoznáme především díky překrásným nádobám s barevnou malovanou výzdobou (Příloha č. 5). Byla malována především červenou či černou barvou a později i několika dalšími barvami, jako například bílou a oranžovou. Výroba této keramiky probíhala převážně ručně. Obsahovala geometrické, rostlinné, ale i figurální motivy. V tomto období již lidé znali předení a tkaní.⁴⁴

4.2 Kultura Obejdská

Časově toto období řadíme mezi léta 5000-3500 př. n. l. a jedná se o nejvýznamnější chalkolitickou kulturu v oblasti Předního východu. Tato kultura částečně navazuje na kulturu Sámarrskou a řadíme ji ještě mezi neolitické, ale postupně přechází v dobu eneolitickou a to především díky začínající výrobě nástrojů z kovu. Vznikla v jižní Mezopotámii a současně je nejstarší kulturou Sumeru. Nazývána je podle Tell Obejdu. Hlavními centry nálezů byly Eridu a Tell Avajlí. Ur, Uruk a Nippur byly poté dalšími lokalitami, kde byla tato kultura doložena (Příloha č. 6).⁴⁵

V jižní Mezopotámii byla sice velice úrodná půda, avšak pro zemědělství ne zrovna ideální, protože trpěla nedostatkem srážek. Proto právě v těchto oblastech byla vybudována síť zavlažovacích kanálů, což je pro tuto kulturu charakteristické. Díky

---

⁴² GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 19.

⁴³ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie.* Praha: Karolinum, 1998, s. 21.

⁴⁴ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty.* Praha: Melantrich, 1949, s. 30-32.

⁴⁵ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie.* Praha: Karolinum, 1998, s. 31.

novému systému zavlažování byli tehdejší rolníci schopni vyprodukovat více potravin a rázem tak vzrostla hustota osídlení. V souvislosti se zemědělstvím a nárůstem počtu populace jsou spjaty i postupně formující se zárodky budoucích měst.⁴⁶

Tato kultura, jak už jsem nastínila výše, byla zpočátku charakteristická především pro oblast jižní Mezopotámie, ale během 5. a 4. tis. př. n. l. se začala šířit na sever Mezopotámie, odkud postupně vytlačila Halafskou kulturu a následně se vliv Obejdské kultury rozšířil téměř na celé území Předního východu.⁴⁷

Obyvatelstvo žijící v tomto období se živilo především orbou, chovem dobytka, rybářstvím, ale i lovem a sběrem. Lov a sběr ale představovaly již pouze okrajový zdroj obživy.

Zřejmě již existovala i celá řada profesionálních řemeslníků, a díky tomu byla i obejdská technologie na celkem vysoké úrovni. Hlína byla nadále jedním z nejvyužívanějších přírodních materiálů, která byla používána díky své hojnosti v celé řadě oblastech řemeslné výroby. Využívala se jako stavební materiál, sloužila k výrobě nejrůznějších nástrojů, sošek a nádob. V souvislosti s nádobami je nutné zmínit i nový vynález, jehož vznik řadíme do tohoto období, jímž byla rotující deska. Tento primitivní hrnčířský kruh nejenom že zdokonalil tvar nádoby, ale současně urychlil i samotnou výrobu keramiky. Pro obejdskou keramiku je typické, že je pomalována jednobarevnými obrazy, nejčastěji černými nebo hnědými na světlém podkladě.⁴⁸

Své důležité místo zastává nadále také kámen. Tehdejší kameníci užívali k opracování hlavně pazourek a obsidián. Kovy se používaly jen minimálně.⁴⁹

Domy v období obejdské měly nejčastěji trojlodní půdorys a byly postaveny z nepálených cihel a střechy měly ploché, nejčastěji pokryté rákosovými rohožemi. Postupně se také objevují trojlodní budovy větších rozměrů, které byly často stavěny na terasách z cihel a které měly výšku 1 až 2 metry. Jednalo se o prototyp mezopotamského chrámu, tzv. zikkuratu.⁵⁰

Lidé v této kultuře v Uru pohřbívali mrtvé v natažené poloze na zádech a do hrobu jim kladli nádoby. Podle Bedřicha Hrozného je velice pravděpodobné, že nositeli této kultury byli právě Sumerové, a to především na základě toho, že v Obejdské kultuře

---

⁴⁶ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 29.

⁴⁷ Tamtéž, s. 31.

⁴⁸ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 32.

⁴⁹ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 32-33.

⁵⁰ Tamtéž, s. 34.

najdeme celou řadu civilizačních prvků, s nimiž se setkáváme následně právě i v kultuře sumerské.⁵¹

4.3 Kultura Urucká

Počátkem 4. tisíciletí př. n. l. byla Obejdská kultura vytlačena kulturou Uruckou, která vévodí období mezi lety 3500-3200 př. n. l. Hlavním centrem této kultury, jak už nám napovídá její samotný název, bylo okolí Uruku, dnešní Varka, kde se našlo nejvíce archeologických pramenů.⁵²

Nejvýznamnější surovinu nadále představovala hlína. Pro toto období je typická keramika s červeným či šedým povlakem, která se vyráběla v celé řadě nejrůznějších tvarů s pomocí hrnčířského kruhu.⁵³ Objevuje se i prvně výroba jednoduché sériové keramiky.

V tomto období se rozšířilo používání kovů. Začínají se objevovat i slitiny kovů, např. bronz či slitina mědi s olovem. Z tohoto období pochází celá řada děl z kamene. Mezi nejvýznamnější spadá kultovní váza z Uruku či realistický portrét ženské hlavy (Příloha č. 7), jenž je vytesán z mramoru. Nalezen byl také v Uruku.⁵⁴

Dochází k výstavbě monumentálních staveb, které jsou pokládány za chrámy, avšak dodnes si nejsme jisti, za jakým účelem přesně vznikaly. S největší pravděpodobností byly z počátku stavěny pro náboženské účely, ale později i pro funkce světské. Tyto chrámy byly budovány v každém městě. Právě v této době začínají vznikat i tzv. zikkuraty. Na vysoké terase, která byla postupně rozšiřována a zvětšována, poté vznikl horní chrám, do kterého měl sestupovat k věřícím bůh z nebe. V souvislosti s těmito chrámy na „hoře“ se někteří badatelé domnívají, že snad Sumerové přišli z horských oblastí.⁵⁵ Podle mého názoru ale stavěly chrámu tohoto typu proto, aby byly co nejbližší k nebi.

Již v Obejdské kultuře, ba dokonce ještě dříve, se setkáváme s pečetidly. Urucká doba je ale typická svým civilizačním pokrokem. Proto se v této době začínají objevovat pečetní válečky, které nahrazují dosud užívaná razítková pečetidla, a stávají

⁵¹ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 35.

⁵² NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 36.

⁵³ SOUČKOVÁ, Jana. *Starověký Přední východ*. Praha: Mladá fronta, 1979, s. 10.

⁵⁴ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 36.

⁵⁵ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 40.

se jedním z nejtypičtějších prvků mezopotamské hmotné kultury pro další tři tisíciletí. Nejčastějšími motivy těchto pečetních válečků byla divoká zvěř, výjevy z boje či náboženské scény.⁵⁶

V tomto období vstoupila jižní Mezopotámie do další části svého vývoje – do historie, jelikož z poslední čtvrtiny 4. tisíciletí př. n. l. pocházejí nejstarší písemné záznamy na hliněných tabulkách. Tyto písemné záznamy vznikají nejprve za účelem hospodářského záznamu. Zpočátku se zaznamenávaly pomocí obrázkového písma. Později se tyto obrázky ale přeměňují v abstraktnější znaky a díky svému vzhledu a způsobu zapisování se začínají označovat jako „klínové písmo“. Toto písmo nebylo již vyrýváno, jako předchozí obrázkové znaky, ale bylo vtlačováno seříznutým rákosovým stéblem do hliněných destiček. Nejvíce textů ze sklonku Uruké doby se našlo kromě Uruku dále ještě v Tell Asmaru na dolním toku řeky Dijály, v Tell Ukajru a v Chafádží.⁵⁷

Díky těmto hospodářským záznamům a především díky G. F. Grotfendovi, H. Rawlinsonovi a E. Hincksovi jsme se dozvěděli, že Sumerové pěstovali ječmen a znali pivo. Z dalších záznamů se poté dozvídáme, že stále více používali lidé v tomto období měď, či že k nejvýznamnějším bohům v tomto období v Uruku patří bůh An a bohyně Inanna.

4.4 Kultura Džemdetnasrská

Tato kultura navazuje společně s již výše zmíněnou kulturou Urukou na kulturu Obejdskou. Příznačná je pro období mezi lety 3200-3000 př. n. l. Tato doba je opět pojmenovaná podle místa svého nejhojnějšího výskytu, čímž byl Džemdet Nasr, který leží asi 23 km severovýchodně od města Kiše. Toto období se vyznačuje svou několikabarevnou malovanou keramikou. Užívá převážně geometrické znaky nesoucí barvu černou, červenou nebo hnědou. Vyznačuje se tlustými stěnami a stejně jako předchozí keramika je zhotovována na hrncířském kruhu. Tato kultura přišla podle B. Hrozného spolu s vlnou semitských Akkadů nejspíše ze severozápadu, ze Sýrie.⁵⁸

Texty, ale i archeologické nálezy z této doby dokládají rozmach používání kovů.

⁵⁶ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 41.

⁵⁷ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 41.

⁵⁸ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 46-47.

Z tohoto období máme doloženo, že se na území Mezopotámie pěstovala především pšenice a ječmen. Stále převažuje rolnický způsob života. Na pečeti se začínají objevovat pomocí obrazových znaků jména jednotlivých mezopotamských měst.⁵⁹ Tato skutečnost nasvědčuje tedy k tomu, že se v tomto období již objevují skutečná města. V každém z nich se nacházel chrám, jenž příslušel místním božstvům. Chrámy začínaly vykonávat vedle funkce náboženské také funkci světskou, administrativní a ekonomickou. Měl také na starost koordinaci jednotlivých složek městského obyvatelstva.⁶⁰

Zemřelé nejčastěji pochovávali ve skrčené poloze na boku a do kukou jim před obličejem dávali miskou. V této době je ale obyvatelstvo v Mezopotámii značně různorodé, proto se objevují i další způsoby pochovávání zemřelých.⁶¹

Jak vyplývá již z výše zmíněných typů kultur a pokud se podíváme na jejich přibližné časové vymezení,⁶² je jisté, že se v Mezopotámii tyto kultury prolínaly a že se zde vyskytoval ne jeden národ. Mezi hlavní dvě složky tehdejší populace můžeme označit Sumery a semitské Akkady.

4.5 Ranědynastické období

Tato fáze dějin Mezopotámie je označována jako Ranědynastické období (3000-2340 př. n. l.), jelikož se objevují první sumerské městské státy, v jejichž čele stály dynastie. Na území Mezopotámie se nacházelo asi 15 městských států. Mezi nejvýznamnější patřil Kiš, o čem svědčí i to, že si titul „král Kiše“ přivlastňovali i vládci ostatních měst. Dalším významným státem byl Uruk, jenž je spjat s vládařem Gilgamešem. Poté byl významný také Ur a Lagaš. Městské státy se stále více rozrůstaly a v důsledku neustálého se zvyšujícího počtu obyvatel se jejich hranice stále více přibližovaly. Postupně mezi sebou začínaly tyto státy soupeřit. Nejčastějším důvodem k válce byl spor o půdu či o vodní zdroje. V této souvislosti je dnes známý například

---

⁵⁹ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 48.

⁶⁰ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha, 1998, s. 40.

⁶¹ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 48.

⁶² Podle publikací, ze kterých jsem čerpala informace k dějinám Sumeru, jsem zjistila, že neuvádějí všichni autoři stejné časové rozpětí pro jednotlivé kultury. Proto si myslím, že je na místě uvést, že jsem v mé práci uvedla časové vymezení jednotlivých kultur, které bylo uveřejněné v knize NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998.

spor mezi městskými státy Lagašem a Ummou, jenž trval téměř po celé toto období.⁶³

Královské paláce v těchto městských státech ale měly i diplomatické vztahy, které stvrzovaly výměnou různých darů. Války mezi státy vyvrcholily na sklonku Ranědynastického období, když si král Ummy, Lugalzagesi podrobil Ur a Uruk a následně porazil i vládcu Lagaše. Lugalzagesi tímto získal pod svůj vliv celou jižní Babylónii.^{64 65}

V každém městském státě se nacházel chrám, který byl zasvěcen určitému bohu. Například v Uru byl zasvěcen bohu měsíce Nannovi, v Uruku pak bohyni Inanně. Toto zmiňuji, jelikož právě v období, kdy dochází k válkám mezi jednotlivými městskými státy, se začíná samostatně formovat světská moc, jejíž hlavním představitelem byl vladař s titulem lugal. Jeho funkce byla zprvu pouze vojenská. Z pozdějších sumerských příběhů ale pak vyplývá, že lid svěřoval tomuto vojenskému vůdci pouze dočasnou moc. Hodnota tohoto vladaře ale byla dědičná, a tak vznikaly dědičné vladařské dynastie.⁶⁶ Symbolem jejich moci bylo budování paláců. Nejstarší palácové budovy byly nalezeny v Kiši a jejich vznik je datován okolo roku 2700 př. n. l.⁶⁷

Obyvatelstvo reprezentují dvě hlavní skupiny obyvatel, Sumerové a obyvatelé, jenž hovoří semitskou akkadštinou. Písmo se postupně zjednodušovalo a zdokonalovalo, a tak začínalo být využíváno i za jinými účely, než jen za účelem hospodářských záznamů, které v tuto dobu zaznamenávaly mimo jiné i prodej půdy. Začínají se objevovat první literární a lexikální texty. Největší archivy byly objeveny v Uru, Kiši, Ummě, Uruku a Nippuru. Z písemných pramenů této doby je nejvýznamnější tzv. Sumerský královský seznam (Příloha č. 8), jenž obsahuje podrobný soupis dynastií a vládců.⁶⁸ Dalšími literárními texty, které pochází z tohoto období, jsou především příběhy o třech kráľích z Uruku (Enmerkarovi, Lugalbandovi a Gilgamešovi). Z Lagaše se nám pro změnu dochovaly královské nápisy, které líčí vojenské a politické události.⁶⁹

---

⁶³ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 47-50.

⁶⁴ Můžeme též označit toto území jako jižní Mezopotámii.

⁶⁵ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 47-48.

⁶⁶ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 44.

⁶⁷ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 54-55.

⁶⁸ Tamtéž, s. 43-44.

⁶⁹ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 41.

Lidé v této době žili ve dvou typech domácností. Jednalo se o soukromou rodinnou domácnost a o veřejnou domácnost. Soukromá rodinná domácnost byla založena na příbuzenských vztazích. Jednalo se o domácnost pro více generací, měli na 20-30 členů a všichni žili v jednom domě. Byli společnými vlastníky půdy, kterou obdělávali, stejně jako dobytka, který chovali. Představovali tedy samosprávnou jednotku. Veřejné domácnosti pak představovaly chrámové domácnosti, které nebyly zakládány na rodinném principu. Vše stálo božstvo či král, jenž měl kolem sebe celou řadu osob. Tyto osoby na něho pak byly vázány v nejrůznějším vztahu. Jednalo se hlavně o pracovní a administrativní personál, členy královské rodiny nebo příslušníky ozbrojených sil.⁷⁰

4.6 Období na sklonku třetího tisíciletí

Pro poslední staletí třetího tisíciletí byly charakteristické snahy o centralizaci moci. Tyto snahy byly patrné už na sklonku Ranědynastického období, avšak až ke konci třetího tisíciletí vrcholí. V souvislosti s těmito snahami jsou spojeny dvě hlavní dynastie a to dynastie z Akkadu a dynastie z Uru. Oběma těmito dynastiím se podařilo si podmanit pod svou moc, především na základě válek, více městských států. Jedná se tedy o první pokus vytvoření většího státního celku, jenž se nachází pod mocí jednoho panovníka.⁷¹

4.6.1 Dynastie z Akkadu

Toto období navazuje na Ranědynastické. Hlavním mezníkem je okamžik, když Sargon (2334-2279 př. n. l.), král Kiše (který přijal trůnní jméno Šarru-kín), porazil Lugalzagesiho, který byl sumerským králem Ummy. Právě Sargon (Příloha č. 9) byl zakladatelem dynastie z Akkadu. Její sídlo přemístil z Kiše do města Akkadu, podle něhož od té doby nesla svůj název. Město Akkad se nacházelo v oblastech severní Babylónie. Tato dynastie pak byla zakladatelkou prvního většího státu, kdy byl sjednocen Sumer a Akkad pod jednoho vládce. Území tohoto státu zahrnovalo téměř

---

⁷⁰ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 52-53.

⁷¹ Tamtéž, s. 57.

celou jižní Mezopotámii a vojensky tento státní útvar ovlivňoval i oblasti na Blízkém východě.⁷²

V rámci vzniku nového státu, došlo ke změně v jeho uspořádání. Byl vytvořen nový systém vlády. Králové do té doby nezávislých městských států byli nyní pouze správci pod králem Akkadu. Toto se jim samozřejmě nelíbilo a docházelo k velkému množství vzbouření proti této dynastii, což bylo později i jednou z příčin jeho rozpadu.⁷³

Pro severní Babylónii byl typický spíše semitský jazyk, nežli Sumerština. Proto byly královské nápisy psány akkadsky či někdy byly doplněny ještě překladem do Sumerštiny. Díky těmto královským nápisům, v nichž převažovalo téma válečnictví, můžeme určit rozsah tehdejšího území akkadského státu a zjistit, jaké měl vztahy s okolními městy a státy.⁷⁴

Králové Akkadu byli věhlasní bojovníci, především Sargon a jeho vnuk Narám-Sín (2254-2218 př. n. l.). Bojovali i ve vzdálenějších místech od jejich území, s čímž jsme se do této doby nesetkali. Druhou stránkou ale bylo, že museli často zaujímat obrannou pozici. Vnější nebezpečí pro ně v tu dobu představoval například íránský stát Marchaši. Neustálé ohrožení představovali také polokočovné skupiny Amorejců ze severní Sýrie. Avšak největším nebezpečím byli Gutejci z východu. Staroakkadský stát udržoval ale i obchodní styky s okolními státy. Například dřevo a kámen byly dováženy ze severní Sýrie.⁷⁵

Sargon během své vlády usiloval i o propojení tehdejšího kultu se svou rodinou. Narám-Sín se dokonce prohlásil sám bohem. Sargon a Narám-Sín nabyli takové věhlasu za své vlády, že ještě po dvě tisíciletí byli hlavními postavami nejrůznějších příběhů. Dnes je již ale velice těžké posoudit, co bylo z těchto příběhů realitou a co jim bylo během dalších let přikresleno. Následující generace popisují dobu, kdy existovala Akkadská říše, jako jedno z nejslavnějších a nejúspěšnějších období z mezopotamských dějin.⁷⁶

Umění je v tomto období na vysoké úrovni, díla jsou velice propracovaná a

---

⁷² VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 60.

⁷³ Tamtéž, s. 60-61.

⁷⁴ Tamtéž, s. 61-62.

⁷⁵ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 67.

⁷⁶ Tamtéž, s. 68.

působí přirozeně. Jedním z nejkrásnějších děl je Narám-Sínova stéla (Příloha č. 10), která je vytesána do přibližně 2 metry vysokého kamene a znázorňuje tohoto krále, jak vede své vojsko do války. Také pečete z této doby vynikají svou propracovaností.⁷⁷

Na přelomu 22. a 21. století př. n. l. postupem ztráceli akkadští králové kontrolu nad sumerským jihem. Města začínala vyhlášovát svou nezávislost. Na zhroucení říše měl ale podíl i tlak, který na ni byl vyvoláván okolními státy a národy.⁷⁸ Tento státní útvar se za vlády Šar-kali-šarrího rychle rozpadl.⁷⁹

4.6.2 Gutejci a druhá dynastie z Lagaše

Poté, co se zhroutil Akkadský stát, tak se opět obnovil systém nezávislých států. Určitých oblastí, které do té doby připadaly dynastii z Akkadu se zmocnili Gutejci, o kterých jsem se zmínila již výše. Gutejci přišli do Mezopotámie z pohoří Zagros a živili se především chovem dobytka.⁸⁰ Považovali se za dědice dynastie z Akkadu. Nedalo se o nich ale mluvit jako o jejich nástupcích, jelikož vedle nich existovalo v jejich okolí ještě několik nezávislých městských států.

Mezi nejvýznamnější v té době spadal sumerský stát Lagaš. Vládla v něm II. dynastie z Lagaše a jejím nejvýraznějším představitelem byl král Gudea (2144-2124 př. n. l.). Byl velice dobrým vojevůdcem. Za vlády této dynastie a především tohoto výše zmíněného panovníka došlo k velkému kulturnímu a hospodářskému rozkvětu pro Sumery. Dochovala se celá řada soch Gudei (Příloha č. 11) a byl známý svou aktivitou, co se týkalo stavby nových chrámů po celém jeho území. S tímto panovníkem je spjat i hymnus, ve kterém se dočteme o výstavbě chrámu Eninnu. Tento hymnus je dnes považován za jednu z nejvýznamnějších sumerských památek.⁸¹

---

⁷⁷ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 65.

⁷⁸ GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 27.

⁷⁹ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 67.

⁸⁰ GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 27.

⁸¹ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 63-65.

4.6.3 Třetí dynastie z Uru

Na sklonku 3. tisíciletí se začaly objevovat opět snahy o centralizaci. Roku 2116 př. n. l. porazil Gutejce král Utu-chengal, který sídlil v Uruku. V těchto snahách poté pokračoval i jeho bratr Ur-Namma (2122-2095 př. n. l.), který sídlil v Uru.⁸² Právě on byl zakladatelem přibližně roku 2100 př. n. l. této nové dynastie z Uru. Postupně si získal pod svůj vliv samostatné vládců a místní panovníky, kteří byli závislí na Gutejcích. Jejich vláda tak v Babylónii skončila a Ur-Namma si na sklonku svého života dělal nárok na titul „král Sumeru a Akkadu“, jenž se vztahoval na celou Mezopotámii.⁸³

Nutno podotknout, že tento stát již byl menší rozlohy, než stát Staroakkadský a současně byl založen na mnohem větší centralizaci. K centralizaci přispívala i skutečnost, že byl král Šulgi (2094-2047 př. n. l.) a poté i jeho pokračovatelé zbožštěni a že byli považováni za bohy celého státu nikoli jen jednoho města.⁸⁴

Dalším významným panovník z tohoto období byl již zmíněný syn Ur-Nammy, Šulgi. Především díky němu se podařilo stát maximálně centralizovat. Což byl současně i hlavní rys tohoto státu. Provedl daňovou reformu, vybudoval výkonný správní aparát, sjednotil míry a váhy a zavedl jednotný tzv: říšský kalendář.⁸⁵ Za tohoto vládců byla vybudována na severu země hradba, která se nacházela zřejmě v místech středního Eufratu. Měla bránit v průniku nebezpečných Amorejců do Mezopotámie, ale současně může být chápána jako určení severní hranice.

Králové z dynastie Uru se snažili navazovat s jižními a východními státy diplomatické styky, což zahrnovalo i obchodování s nimi. Jiný vztah měli k severním oblastem. Syrské státy měly s Urem přátelské vztahy. Na druhou stranu ale z těchto oblastí stále hrozilo nebezpečí v podobě Amorejců.⁸⁶

Toto období je velice významné v sumerských dějinách. Po všech stránkách se těší velkého rozmachu. Sumeru a Akkadu se dařilo čím dál více hospodářsky. Z kulturního hlediska došlo k vybudování celé řady chrámů a paláců, současně v tomto

---

⁸² NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 67.

⁸³ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 71.

⁸⁴ Tamtéž, s. 76-77.

⁸⁵ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 68-69.

⁸⁶ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 75-76.

období vzniká největší počet písemných pramenů nejrůznější rozmanitosti, které nám pomáhají dotvářet představu o tehdejší světě, správě a umění. Hlavně díky královským nálezům dokážeme dnes toto období časově zmapovat. Z pod rukou písařů vznikají opět hymny, které oslavují krále. Nutno ale současně podotknout, že tyto záznamy vznikaly pouze z iniciativy státu. Nejvíce těchto nálezů bylo objeveno v Uru, Ummě a Nippuru. Zřejmě se objevují i první školy, které měly za úkol vyučit písaře, kteří byli nezbytní pro sepisování úředních dokumentů.⁸⁷

Stejně jako u dynastie z Akkadu, tak i u Třetí dynastie z Uru přispěly k jejímu zániku vnitřní ale i vnější faktory. Ještě před zánikem státu III. dynastie Urské, získají svou nezávislost městské státy Isin a Larsa. V Issinu se zmocní vlády kolem r. 2023 př. n. l. jistý Išbi-Erra (2017-1985 př. n. l.) a prohlásí se jeho králem.⁸⁸ Larsa získala nezávislost obdobně jako Isin a od roku 2025 př. n. l. se k moci dostává dynastie amorejského původu.⁸⁹

Z vnějších faktorů pak představovali nebezpečí především, jak už jsem několikrát zmínila, Amorejci ze severu a Elamité z východů. Konečnou ránu však III. dynastii z Uru zasadil, vládce Šimaški, když se zmocnil Elamu a poté napadl i Babylónii a zmocnil se Uru.⁹⁰

Třetí dynastie z Uru byla u moci necelé jedno století. Po jejím pádu je nadvláda Sumeru nad Babylónií již ztracena. Sumer a Akkad se rozpadá na dva státy, které jsem již zmínila výše a to na stát isinský a stát larský. V obou státech se ujímají moci Amorejci.⁹¹

Sumerové již od těch dob nikdy neovládli své území a byli postupně asimilováni. Sumerština byla od 19. století př. n. l. mrtvým jazykem. Svě místo si udržela pouze jako řeč náboženského kultu a byla nositelkou sumerské kultury.⁹² Tuto její pozici bych v dějinách přirovnat s postavením latiny v Evropě.

Nastává nové období, označováno jako Starobabylónské, jenž má jako hlavní

---

⁸⁷ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 72-73.

⁸⁸ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 84.

⁸⁹ NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 78.

⁹⁰ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 78.

⁹¹ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 84.

⁹² GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 176.

centrum město Babylon, které se stalo sídlem amorejské dynastie.⁹³

Jistě by bylo zajímavé pokračovat dál v líčení dějin Mezopotámie, ale pro stručný přehled dějin Sumerů si myslím, že toto postačí a proto bych tuto kapitolu tímto uzavřela. Myslím, že se mi podařilo ve stručnosti nastínit vývoj sumerského národa a sumerské kultury, od dob jeho příchodu až po období, kdy byl postupně asimilován mezi další národy a ztrácel tak status suverénního národa.

5 KULTURNÍ PŘÍNOS SUMERŮ PRO DALŠÍ GENERACE

V této kapitole bych chtěla ve stručnosti shrnout celkový přínos Sumerů pro další generace, především jejich vynálezy, které se následně rozšířili i mezi další národy a které využíváme dodnes. Některé jsem už v této práci uvedla, jako bylo umělé zavlažování, znalost písma a s ním spjat i vznik prvních písemných památek. Jedná se ale o více věcí, ve kterých byli Sumerové průkopníky, a proto si myslím, že si zaslouží je zmínit uceleně v rámci jedné kapitoly, kterou bude tato.

Jejich nejvýznamnějším vynálezem bylo jistě písmo. Dnes se nejčastěji uvádí, že bylo zavedeno během Uruké kultury, tedy v letech 3500-3200 př. n. l., ve městě Uruku, kde byly nalezeny nejstarší texty napsané tímto písmem. Nejprve se jednalo o obrázkové písmo, které se postupně vyvinulo v písmo klínové. Od 27. století došlo k ustálení pravopisu a od té doby se setkáváme u tohoto písma s tzv. ideogramy⁹⁴. Znaky byly vytlačovány do hliněných destiček pomocí rákosového písátka, jehož špička byla seříznuta. Znaky se zprvu četly zprava doleva a shora dolů. Postupem času, asi ve 3. nebo 2. tisíciletí př. n. l., se potom směr psaní otočil o 90° doprava, a písmo se začalo číst v řádcích shora dolů odleva doprava.⁹⁵

V poslední čtvrtině 3. tisíciletí byl Sumer stále více ovládán semitskými Akkady, kteří si nejen vypůjčili sumerské písmo, studovali ho a napodobovali, ale také značně těžili z jejich literárních děl.⁹⁶ Mezopotámští písaři přepisovali dále sumerské mýty a příběhy a myslím si, že právě tímto způsobem, skrze tyto mezopotamské písaře, se nám dochovala celá řada původně sumerských mýtů, v nichž nalezneme prvky, které se

⁹³ GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 29-30.

⁹⁴ Jedná se o obrázkové znaky, které jsou zapsané před určitým slovem a které nám tak určují, do jaké významové sféry dané slovo patří.

⁹⁵ CHARVÁT, Petr. *Zrození státu: prvotní civilizace Starého světa.* Praha: Karolinum, 2011, s. 103-104.

⁹⁶ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru.* Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 23-24.

později objevily i ve Starém zákoně.

Aby byli schopni Sumerové napsat literární díla, bylo zapotřebí vyučených znalců v psaní písma. Tím se tedy dostávám ke školnímu systému v Sumeru a vzniku prvních škol, což bylo dalším sumerským fenoménem. Díky objevům celé řady školních „učebnic“ ve městě Šuruppaku v letech 1902–1903, jejichž vznik byl zasazen okolo roku 2500 př. n. l., je jisté, že se v polovině 3. tisíciletí nacházela v Sumeru celá řada škol, kde se vyučovalo psaní. Ve 3. tisíciletí př. n. l. byl pak obsah těchto učebnice stále více doplňován a rozšiřován. Nalezneme v nich například seznamy stromů, druhů zvířat ale i třeba krajů a měst. Na sklonku 3. tisíciletí pak Sumerové vypracovali nám dosud nejstarší známé slovníky. Forma výuky probíhala na základě studia, opisování a napodobování nejrůznějších literárních skladeb, které měly nejčastěji básnickou formu.

97

Z nalezených tabulek se ale i dovídáme účel vzniku těchto škol. Školy sloužily pro vyučení profesionálních písařů, kteří měli ovládat psaní sumerského písma. Tito písaři pak měli být využíváni pro hospodářské a administrativní potřeby jejich země. Postupně se ale v těchto školách učili Sumerové i teologii, zoologii, botaniku, mluvnici, jazykovědu ale i zeměpis a matematiku. Školství nebylo povinné, ale bylo určeno pouze dětem z bohatých rodin, jejichž rodiče měli určité postavení a peníze, a tím pádem si mohli vzdělání pro své děti dovolit. Mezi žáky nebyla zapsána ani jedna žena, dá se tedy domnívat, že školy byly určeny pouze pro chlapce.⁹⁸ Dnes díky již probádané a přeložené řadě tabulek můžeme s jistotou říci, že byla ve škole určitá hierarchie. Hlavou sumerské školy byl ummia⁹⁹ neboli „školní otec“. Žáku se říkalo „školní syn“, pomocný učitel byl nazýván „velký bratr“ a dalšími členy školy byli „pověřenec pro kreslení“, „pověřenec pro sumerštinu“ a nechyběl tam ani „pověřenec s bičem“, který byl zřejmě odpovědný za kázeň.¹⁰⁰

V Sumeru byly nalezeny i matematické tabulky s početními příklady a i jejich řešením. Z toho tedy vyplývá, že už starověcí Sumerové se zabývali matematikou a geometrií. Byli to právě oni, kteří přišli na řadu matematických poznatků již o několik tisíc let dříve než Řekové. Byli schopni propočítat i pohyb nebeských těles. Dokázali

---

⁹⁷ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 19-24.

⁹⁸ Tamtéž, s. 19-22.

⁹⁹ Můžeme tento výraz chápat také v překladu jako odborník či profesor.

¹⁰⁰ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 19-22.

například vypočítat i plochu nepravidelných pozemků. Máme nyní i písemné doklady, že dokázali vyřešit i početní úkony, které jsou v současnosti známé jako Pythagorova a Eukleidova věta. Při počtech do šedesáti užívali desítkovou soustavu, avšak od šedesáti už pouze šedesátkovou soustavu.¹⁰¹ Užití šedesátkové soustavy není až tak překvapivé, vždyť například dnes používáme tuto šedesátkou soustavu u hodin i my. Můžeme to snad označit, že tímto navazujeme, prostřednictvím Babyloňanů a Asyřanů, kteří zřejmě toto vše přijali od Sumerů a byli jejich bedlivými žáky, na samotnou kulturu Sumerů?

Co se týče matematiky a jejich početních úkonů, je myslím nezbytné zmínit, že Sumerové byli i vynálezci násobilky a že už počátkem 3. tisíciletí tyto početní úkony obohatili i dalším vynálezem, a to bylo dělení.¹⁰²

Z hlediska sumerských mytologických textů je doloženo v některých případech jejich jádro obsahu i v dalších kulturách jako například v asyrské a především v hebrejské. Právě ve Starém zákoně, který vytvořila hebrejská kultura, se dnes nachází v některých jeho příbězích více či méně nápadně podobných prvků, které nalezneme i v sumerských mýtech. Ty ale vznikly o pár tisíciletí dříve než samotná Bible. Proto můžeme vidět sumerský přínos pro další generace i v této oblasti. Tyto prvky poté blíže rozvedu v dalších kapitolách.

Z oblasti zemědělství, dnes dokážeme velice dobře zrekonstruovat, jaké pracovní nástroje tenkrát Sumerové používali, aby si usnadnili práci či například jaké plodiny pěstovali. Všechny tyto informace můžeme vyčíst především z vyobrazení rolnických a zahradnických úkonů na pečetních válečcích či z již několikrát zmíněných záznamů na tabulkách. Díky tomu dnes víme, že u nich, jako u prvních byl doložen objev motyky, rýče a prvního známého pluhu v našich dějinách. Z plodin poté pěstovali již od sklonku 4. tisíciletí dvouzrnnou pšenici, len, sezam, fazole, hrách a dále také cibuli, česnek a okurky.¹⁰³ Z této oblasti bych chtěla ještě opět připomenout vynález zavlažovacích kanálů a stavění hrází, což bylo na území mezi řekami Eufratem a Tigridem nezbytné pro úspěšné zemědělství.¹⁰⁴

Pro nastínění přínosu Sumerů pro další generace a národy si myslím, že toto postačí a proto bych i tuto kapitolu uzavřela a přešla k další kapitole, kde bych se chtěla

---

¹⁰¹ BIČ, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 285-286.

¹⁰² GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 226.

¹⁰³ KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976, s. 119-121.

¹⁰⁴ VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004, s. 12-13.

věnovat již náboženství v Sumeru.

6 SUMERSKÁ MYTOLOGIE

Sumerové byli bezesporu průkopníci v nesčetné řadě věcí. Na základě zpracování celé řady dokumentů, přišel Bedřich Hrozný například na to, že od Sumerů pocházejí také znalosti o orbě, vaření piva, tesařství i stavitelství, ale především o náboženství, kdy doložil, že tyto jejich znalosti a představy ovlivnili například i nejstarší egyptskou kulturu.¹⁰⁵ Dokonce jejich mýty i po staletích dokázaly ovlivnit biblické příběhy, kdy v některých nalézáme až nápadně podobné prvky, jak jsem už uvedla v předchozí kapitole. Než se ale dostanu k těmto jednotlivým prvkům, chtěla bych ještě několik řádků věnovat sumerské mytologii, jelikož hlavními hrdiny sumerských příběhů jsou především sumerští bohové.

Z dochovaných sumerských památek nevyplývá, že by si kdy Sumerové položili zásadní otázku o základní povaze bytí. Avšak přemýšleli o přírodě a zejména o původu vesmíru, především o tom, jakým způsobem byl uspořádán. Jejich představu o vesmíru a uvažování nad ním tu zmiňuji z toho důvodu, že je to klíčové v pochopení jimi vytvořené kosmologie a teologie. Jejich názory se staly pro větší části Blízkého východu základním dogmatem. Byla to nauka o tvořivé síle božského slova. Interpretujeme ji tak, že co chtěli určití bohové stvořit, vytvořili pouze na základě vyřčení slova, tedy vlastně jakého si příkazu. Zajímavé ale je, že Sumerové nikdy své domněnky a zjištění neformulovali ve formu zákona či nějaké písemné teze. Veškeré informace, které dnes máme z oblasti sumerské mytologie, ale současně i kosmologie a filozofie k dispozici, musíme zjišťovat na základě rozboru jejich literárních děl, jako jsou sumerské mýty, hymny a eposy. V těchto dílech byl hlavním cílem tehdejších sumerských písařů oslava a vyzdvihování činů bohů.¹⁰⁶

V následujících podkapitolách bych chtěla rozebrat, jak si tehdy Sumerové vlastně představovali stvoření světa, jeho fungování a na jakých základech fungovalo jejich náboženství, jak bychom ho nazvali v dnešním slova smyslu. Pro tehdejší časy si myslím je na místě užívat spíše pojmu mytologie, čehož se od teď budu držet v této

---

¹⁰⁵ HROZNÝ, Bedřich. *Stručný přehled mých vědeckých objevů*. Praha: Melantrich, 1948, s. 6.

¹⁰⁶ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 83-88.

práci. Dále bych chtěla představit jejich ústřední božstvo a nejvýznamnější písemné a archeologické památky na jejich základě badatelé postupně odkrývali tuto tajemnou stránku starověkého Sumeru a zároveň, ve kterých můžeme objevit jádro některých starozákonních příběhů.

Současně s mytologií u starověkých Sumerů je nezbytné zmínit, že jejich svět byl plný nadpřirozených bytostí a silné víry v již předepsaný osud každého člověka na hliněných tabulkách osudu. Právě proto, že osudy byly již tímto způsobem vepsané, nešly změnit. Tyto tabulky osudů měl ve správě bůh Enlil, jenž sídlil v Nippuru.¹⁰⁷

6.1 Představa vesmíru a vzniku světa dle Sumerů

Představa Sumerů o vesmíru a vzniku světa šla spolu ruku v ruce. Dle tehdejších sumerských myslitelů se vesmír skládal ze dvou hlavních složek, země a nebe. Vesmír označovali slovem an-ki. Tyto slabiky dnes překládáme jako „nebe-země“. Okolo an-ki, neboli tedy „nebe-země“, se měl dle jejich představ rozkládat nekonečně rozlehlý oceán. Na základě této představy, kterou pokládali za naprosto samozřejmou, si poté vytvořili svou představu o vzniku světa. Na začátku měl být prvotní oceán. Zřejmě si ale nikdy nepoložili otázku, co vlastně vzniku tohoto oceánu předcházelo. Jeho přítomnost považovali za naprostou samozřejmost. Právě tento oceán byl dle Sumerů první hybnou silou, která zahájila proces stvoření světa.¹⁰⁸

V tomto oceánu měl být podle Sumerů nějakým způsobem vytvořen vesmír neboli „nebe-země“, jenž se měl skládat z vyklenutého nebe, které se nacházelo nad plochou zemí a bylo s ní spojeno. V prostoru mezi nebem a zemí se pak mělo nacházet „ovzduší“. Z ovzduší měl být vytvořen měsíc, slunce, planety a hvězdy. V tento okamžik, když byla země oddělena od nebe a byla vytvořena tato světelná hvězdná tělesa, měl vzniknout život. Otázkou ale bylo, kdo stál za vznikem tohoto vesmíru? Tehdejší sumerští kněží věřili, že existuje určitý pantheon, tedy společenství živých bytostí, které se podobají člověku, avšak jsou nesmrtelní. Tito neviditelní bohové pak měli řídit a spravovat celý vesmír. Věřili, že každá taková bytost má na starost určitou

---

¹⁰⁷ HRUŠKA, Blahoslav. *Pod babylonskou věží*. Praha: Práce, 1987, s. 218.

¹⁰⁸ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 83-86.

část vesmíru.¹⁰⁹ Určitě si teď člověk pokládá otázku, jak jsem k tomuto došla?

Sumerští básníci uváděli většinou na úvod svých děl několik řádků o uspořádání světa. Samuel Noah Kramer, k tomuto došel na základě překladu a rozboru úvodu básně, kterou nazval „Gilgameš, Enkidu a podsvětí“, která čítala na pět veršů,¹¹⁰ které dle jeho překladu znějí:

*Když se od země oddělilo nebe,
když se od nebe odloučila země,
když bylo určeno jméno člověka,
když An uchvátil pro sebe nebe,
když Enlil uchvátil pro sebe zemi ...*¹¹¹

Kramer pak tyto řádky rozebral a vytřídil z něho představy o stvoření vesmíru, které jsme už částečně osvětlila výše. Po prozkoumání dalších sumerských tabulek dospěl k závěru, že Sumerové považovali zemi a nebe za prvotní výtvar moře. Dílo, které nese název „Dobytek a obilí“ popisuje, jak se na nebi zrodil bůh obilí a bůh dobytka a jak byli sesláni na zem, aby přinesli lidstvu blahobyt. Z této básně dále Kramer vyvodil, že nebe, které bylo spojené se zemí, bylo chápáno jako hora. V básni „Enlil a stvoření motyky“ se poté díky tomuto proslulému sumerologovi dovídáme, že tím, kdo oddělil nebe od země, byl bůh vzduchu Enlil.¹¹²

Poté, co Kramer všechny své výsledky z rozborů těchto děl shromáždil, vyvodil jejich představy o vzniku vesmíru tak, že dle něho mělo být na počátku moře, kdy nebylo zmínky o tom, jak vzniklo. Toto moře mělo poté zrodit kosmickou horu, která byla tvořena zemí spojenou s nebem (Příloha č. 12). Bůh An měl představovat nebe, Ki poté zemi a z jejich spojení se zrodil Enlil, bůh vzduchu. Právě Enlil od sebe oddělil nebe a zemi. Enlil si poté přisvojil svou matku, zemi a jejich spojení dalo základ uspořádání vesmíru, tedy stvoření rostlin, živočichů a člověka.¹¹³

Sumerové považovali boha měsíce Nanna, za syna boha Enlila. Bohyně Venuše

---

¹⁰⁹ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 86.

¹¹⁰ Tamtéž, s. 90.

¹¹¹ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 90.

¹¹² Tamtéž, s. 90-91.

¹¹³ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 91-92.

Innana a bůh slunce Uta jsou v sumerských dílech označováni jako děti boha měsíce.¹¹⁴

6.2 Sumerský pantheon

Sumerský název pro boha byl dingir. Zapisován byl klínovým písmem pomocí determinativu, kdy se v tomto případě jednalo o hvězdu, která se četla jako bůh čili sumersky dingir.¹¹⁵ Již tento znak nám napovídá, že bůh byl zřejmě chápán jako nebeská bytost. Jen pro pořádek chci zmínit, což vyplývá už z výše uvedených zmínek o sumerských bozích, že se v Sumeru jednalo o polyteismus.

Bohové byli zprvu zobrazováni pouze svými symboly. Až na sklonku Uruckého období se poté začínají objevovat především v podobě lidské. Byli zpodobňováni pomocí ptačích křídel a býčích rohů, které měly symbolizovat sílu, či měli tělo zvířete.¹¹⁶ V některých případech se i můžeme setkat, že se tiára s býčími rohy objevila na hlavě nějakého panovníka. Mělo to symbolizovat zbožštění daného krále, na což už jsme v této práci narazila. Takto byl vyobrazený jako první akkadský král Naram-Sín.

Sumerové měli již ve třetím tisíciletí př. n. l. na stovky božstev. Pro sumerské bohy je typické, že měli lidské vlastnosti, ale současně se i jako lidé chovali. Měli klasický lidský život, jedli, pili, zakládali rodiny a řídili svou domácnost. Měli své silné stránky, ale také své slabiny.¹¹⁷

Sumerové nepovažovali všechny bohy za sobě rovné a stejně významné. Svůj pantheon si představovali hierarchicky uspořádaný, kdy v čele stál „král“ bohů. Jeho nejvýznamnější skupinou bylo uskupení sedmi hlavních bohů, kteří „určovali osudy“ a dále padesáti dalších, kteří byli známí jako „velcí bohové“. Hlavní kritérium pro rozdělení bohů bylo na tvořící a netvořící bohy.¹¹⁸ Nižší bohové byli známí pod názvem Anunnakové.¹¹⁹ Byli to především bohové země a podsvětí.

Mezi nejvýznamnější bohy v Sumeru patřila čtveřice bohů, mezi nimi byl bůh nebes An, bůh vzduchu Enlil, bůh sladkých vod a moudrosti Enki (Příloha č. 13) a velká

---

¹¹⁴ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 92.

¹¹⁵ KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976, s. 167.

¹¹⁶ HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 47.

¹¹⁷ Tamtéž, s. 96.

¹¹⁸ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 87.

¹¹⁹ KRAMER, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977, s. 83.

matka bohů Ninchursag, známá též jako Ninmach.¹²⁰ Někteří bohové spolu poté tvořili tzv. triády. Mezi nejvýznamnější spadá triáda bohů An, Enlil a Enki, kteří jsou současně nejvýznamnějšími bohy sumerského pantheonu. Tito nejvýznamnější bohové potom zakládali rodiny a rody.¹²¹

Nejvýznamnějším sumerským bohem byl An. Řadíme ho mezi nečinné bohy, ale přesto byl chápán jako „hlava“ sumerského pantheonu. Ze sumerských mýtů vyplývá, že nejvýznamnějším z aktivních bohů ze sumerského pantheonu byl Anův syn, Enlil.¹²² Jeho hlavním kultovním centrem byl Nippur, kde se nacházel jeho chrám Ekur, jenž byl současně i ústřední sumerskou svatyní. Podle některých mýtů, jako například „Enlil a stvoření motyky“, jak už jsem uvedla výše, je považován za stvořitele světa a člověka. Právě on dle tohoto mýtu stvořil motyku, díky níž potom oddělí nebe od země a vytvoří lidi, jimž tuto motyku předá, aby obdělávali půdu.¹²³ Dle mýtů tehdy v Sumeru byli vytvořeni lidé právě proto, aby mohli sloužit bohům.

Dalším významným bohem je Enki, sumerský bůh sladkých vod ale i moudrosti. Jeho svatyně se nazývala Abzu a nacházela se v Eridu. V souvislosti s tímto bohem je jistě nezbytné objasnit pojem *me*. Jedná se o základní pojem sumerské mytologie, který vyjadřuje všudypřítomnou božskou sílu a moc. Jde o jisté božské zákony, které ovládají vesmír. Právě bůh Enki byl správcem této „božské moci“.¹²⁴

Mezi nejvýznamnější bohyni sumerského pantheonu pak spadá bohyně Inanna (Příloha č. 14). V sumerských mýtech je uváděna jako dcera boha měsíce Nanny a že své svatyně, chrámy a kultovní místa měla v hned v několika městech, například v Kiši či Nippuru.¹²⁵ V jiných dílech je ale uváděna i jako dcera boha Ana, výjimečně jako dcera boha Enlila.¹²⁶ V mýtech ji často zpodobňují jako ctižádostivou bohyni lásky a války.¹²⁷

---

¹²⁰ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 97.

¹²¹ KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976, s. 167.

¹²² HELLER, Jan. *Starověká náboženství. Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kennanu*. Neratovice: Verbum, 2010, s. 149.

¹²³ PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B., SOUČKOVÁ, J., BŘEŇOVÁ, K. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri 2003, s. 69.

¹²⁴ KRAMER, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977, s. 83.

¹²⁵ PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B., SOUČKOVÁ, J., BŘEŇOVÁ, K. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003, s. 97-98.

¹²⁶ HELLER, Jan. *Starověká náboženství. Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kennanu*. Neratovice: Verbum, 2010, s. 156.

¹²⁷ KRAMER, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977, s. 90.

6.3 Kultovní centra nejvýznamnějších bohů

Každé sumerské město mělo svého vlastního patrona a svá božstva, jimž formálně patřilo veškeré území městského státu a odpovědnost za jeho osudy. Uprostřed sumerských měst se nacházel Zikurat (Příloha č. 15). Jednalo se o chrám, jenž byl zasvěcen tomuto božskému ochránci města. Tyto stupňovité chrámy byly vystavovány již od 4. tisíciletí př. n. l. Nejčastěji měly 5 až 7 teras a byly vysoké až 60 metrů. Na vrcholku těchto teras pak byly vystaveny svatyně. Odkud však pochází styl této architektury se neví dodnes jistě. Existují ale domněnky, že tyto chrámy měli být odkazem na horské oblasti, odkud snad měli Sumerové přijít. Tento názor je podpořen ještě skutečností, že název těchto chrámů zní v sumerském jazyce É.KUR, což znamená v překladu „dům-hora“.¹²⁸

Jistě mezi nejvýznamnější města tehdejších časů patřilo město Eridu, kde sídlil Enki. Dále město Uruk, kde měla své sídlo jeho dcera, bohyně lásky a války Inanna. Též bůh An měl své hlavní sídlo v Uruku, jenž se nazývalo Eanna. Bůh Enlil měl pak hlavní sídlo, jak už jsem zmínila, v Nipuru.

6.4 Nadpřirozené bytosti a démoni

Stejně jako v jiných náboženstvích tak si i v mytologii starověkého Sumeru našli své místo nadpřirozené bytosti a démoni. Vystupují ale spíše v magii a magických zaklínadlech. Všichni tito představitelé negace se liší zásadně od božstev a to tím, že jsou ztělesněním chaosu a nepředvídatelnosti.¹²⁹

V sumerské mytologii byli démoni neodmyslitelnou součástí božstva a ovlivňovali především lidský život. V nejstarších sumerských textech se pak setkáváme s jednoznačným rozdělením na kladné a záporné demony, kdy každý z nich má své jméno. Později se však začne užívat všeobecné označení Udug/Utukku.¹³⁰

Pro demony bylo charakteristické, že byli nositeli a vykonavateli neštěstí, nikoli ale jeho původci. Přinášeli lidstvu nezdár či zkázu v podobě bouří, krupobití, povodní či

¹²⁸ HRUŠKA, Blahoslav. *Pod babylonskou věží*. Praha: Práce, 1987, s. 236.

¹²⁹ GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 182.

¹³⁰ PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B., SOUČKOVÁ, J., BŘEŇOVÁ, K. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003, s. 52.

nejrůznějších nevléčitelných nemocí.¹³¹

V Sumeru existovali ale také kladní démoni, kteří byli znakem ochrany, nositelem života a poslové šťastného osudu. Měli podobu nejrůznějších strážných duchů, kteří byly zprvu sumerských dějin rozlišovány dle pohlaví, na ženské a mužské. Postupem času se setkáváme i se skupinami „strážných andělů“, kteří pečovali o blaho božstev, měst, vládců ale i celých zemí. Na reliéfech či sochách byli často zobrazováni s lidskou hlavou a korunou s býčími rohy, která měla být symbolem jejich mocnosti. Tyto reliéfy zdobily fasády a sochy pak zdobily především vstupy do chrámů a paláců.¹³²

S vyobrazením zlých démonů se setkáme jen zřídka a často jsou jejich popisy pouze mlhavé a neurčité. Na základě těchto skutečností můžeme tedy předpokládat, že v ně lidé příliš nevěřili.¹³³

V souvislosti s tématem mé práce stojí za zmínku, že i v textech Starého zákona se můžeme setkat s démony, avšak velice zřídka. Byli označováni jako „d'áblové“. Můžeme se ale setkat i s pozitivními démony a to v podobě cherubů, které Bible nejčastěji popisuje jako určité okřídlené nebeské bytosti se zvířecími a lidskými charakteristikami. Například v knize Genesis chrání cherubové cestu ke Stromu života na východ od Edenu s plamenným mečem.¹³⁴

7 SHODNÉ PRVKY V SUMERSKÝCH MÝTECH A STAROZÁKONNÍCH PŘÍBĚZÍCH

V předchozích kapitolách jsme se již seznámili s historií Sumerů, s několika hypotézami, odkud přišli a hlavně se systémem jejich náboženství. Od této chvíle bych se chtěla věnovat sumerským mýtům, které se objevovaly ve větší či menší míře pozměněny v pozdějších dobách ale hlavně i odlišných kulturách, především v kultuře hebrejské, a to ve Starém zákoně.

Dlouhou dobu byla Bible považována za dílo Židů. Díky archeologickým

---

¹³¹ PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B., SOUČKOVÁ, J., BŘEŇOVÁ, K. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri, 2003, s. 53.

¹³² Tamtéž, s. 54.

¹³³ BLACK, J., GREEN, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvox Globator, 1999, s. 54.

¹³⁴ *Bible* (Gn 3,24).

objevům a rozluštění klínového písma bylo ale zjištěno, že některé prvky ze sumerských mýtů si jsou tak nápadně podobné s určitými příběhy z Bible, že dnes již nemůže být pochyb, že některé pasáže a prvky v Bibli jsou převzaté právě z těchto sumerských mýtů. Právě díky těmto archeologickým objevům se nám odkryl vlastní původ Bible, v našem případě tedy Starého zákona. Jeho kořeny sahají do mnohem starších dob, než je datován vznik samotného Starého zákona. Když se ale nad tím zamyslíme, není to až tak překvapivé. Vždyť i v Bibli se můžeme například dočíst, že sám praotec Židů Abraham žil i se svou rodinou ve starověkém městě Uru Kaldejském, než se přesunuli do Palestiny (tehdejšího Kanaánu).¹³⁵ Z toho vyplývá, že byli přímo ve styku s tamními národy, který si přisvojily sumerskou kulturu. Mýty, se kterými se Hebrejci setkali na území Mezopotámie, si pak předávali ústně z generace na generaci. Tím pádem se jejich obsah i změnil. Je jisté, že Sumerové nebyli schopni ovlivnit přímo Hebrejce, jelikož v době, kdy se nacházeli v oblastech mezi řekami Eufratem a Tigridem, Sumerové již jako národ neexistoval. Avšak s jejich kulturou a mýty přišli Hebrejci do styku díky ostatním národům, které byly „dědici“ sumerské kultury, a to byli především Babylóňané, ale také například Asyřané a Chetitě.¹³⁶

Před samotným porovnáním jednotlivých podobných a shodných prvků v sumerských mýtech a starozákonních příbězích, bych chtěla vždy uvést v každé kapitole daný sumerský mýtus, ve kterém se tyto prvky objevují. Následně pak rozeberu starozákonní příběh, ve kterém se s nimi také setkáme. V závěru každé podkapitoly tyto prvky poté porovnáám a vyvodím z nich závěr.

7.1 Enki a Ninchursag

Jako první, bych chtěla uvést sumerský mýtus, který se nazývá „Enki a Ninchursag“. Bez pochyb je jedním z nejvýznamnějších mýtů, ve kterém nalezneme hned několik nápadně podobných prvků se starozákonními příběhy, které se nacházejí v knize Genesis. Nejprve bych chtěla nastínit obsah tohoto mýtu a poté bych rozebrala jednotlivé shodné a podobné prvky.

Tento již výše zmíněný mýtus byl poprvé uveřejněn v roce 1915, ale jeho text

---

¹³⁵ SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole, 2009, s. 38.

¹³⁶ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 137-138.

byl až do roku 1945 nepříliš srozumitelný. Tato báseň obsahuje na 278 řádek, které jsou napsány na šesti sloupcové tabulce (Příloha č. 16).¹³⁷

Děj mýtu je zasazen do země, která se jmenuje Dilmun. V Dilmunu se nachází sumerský božský ráj. Tato země je popisována jako čistá a jasná a nejsou v ní známy ani nemoci ani smrt. V této zemi, kterou můžeme označovat asi také jako město, však chybí voda. Na příkaz boha Enkiho je tato země naplněna sladkou vodou. Dilmun se tak promění v božskou zahradu.¹³⁸

V tomto mýtu se pak odehrává celá řada porušení božského řádu.¹³⁹ Nejprve Enki oplodní Ninchursag, která je popisována jako „matka země“. Ta po devíti dnech, jeden den měl představovat jeden měsíc¹⁴⁰, porodí bez bolesti a námahy bohyni Ninmu. Enki poté oplodnil i svou dceru Ninmu a po devíti dnech se narodila Ninkura. Enki oplodní nakonec i svou vnučku a po devíti dnech se narodí bohyně Uttu. Enki zamýšlí oplodnit i svou pravnučku, avšak v tom zasahuje Ninchursag a nabídne poslední jmenované radu. Další část tabulky je téměř kompletně poničená, ale z následující pasáže lze usoudit, že Uttu mohla být instruována Ninchursag, aby nepodlehla Enkimu, dokud ji nepřinese dary v podobě zeleniny a ovoce. Následně Enki obdrží zeleninu a ovoce od zahradníka, který se mu tak chce odvděčit, že zavodnil příkopy, kanály a neúrodná místa. Enki pak předává tyto dary Uttu a spojí se spolu.¹⁴¹

Bohyně Ninchursag, ale nechce již dále přihlížet konání Enkiho. Proto Uttě zabrání v otěhotnění a z Enkiho semena vysadí osm různých rostlin v Dilmunu.¹⁴²

Když Enki zpozoruje uprostřed bažin těchto osm rostlin, poručí svému služebníkovvi Isimudovi¹⁴³, aby je vytrhl a všechny mu přinesl. Enki pak postupně všech osm rostlin sní, a tím zhřeší. Bohyně Ninchursag je jeho činem rozhořčená. Nad Enkim poté vysloví trest, v podobě odsouzení k smrti. Načež Enki začíná najednou slábnout. Onemocní mu osm orgánů. Anunnakové sedí v prachu. Bůh Enlil není schopen tuto situaci nikterak vyřešit. Zlomovým okamžikem je poté zmínka o lišce, která oznamuje

¹³⁷ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 138.

¹³⁸ PARTIN, Harry B. *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones [online]. Vol. 10. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, s. 6981 [cit. 2012-03-10]. From Gale Virtual Reference Library.

¹³⁹ HRUŠKA, B., MATOUŠ, L., Prosecký, J., SOUČKOVÁ, J. *Mýty staré Mezopotámie: sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977, s. 333.

¹⁴⁰ KRAMER, Samuel Noah. *ENKI AND NINHURSAG - A SUMERIAN „PARADISE“ MYTH*. New Haven: American schools of oriental research 409 Prospect street, 1945, s. 13.

¹⁴¹ KRAMER, Samuel Noah. *ENKI AND NINHURSAG - A SUMERIAN „PARADISE“ MYTH*. New Haven: American schools of oriental research 409 Prospect street, 1945, s. 5.

¹⁴² Tamtéž, s. 5.

¹⁴³ Isimud je Enkiho služební božstvo, který vystupuje jako posel. Je pro něho typické, že má dvě tváře.

Enlilovi, že přiměje Ninchursag, aby boha Enlila uzdravila. Ninchursag si posadí Enkiho k sobě a zeptá se ho, co ho bolí. Enki poté vyjmenuje osm částí těla, které mu onemocněly.¹⁴⁴ Poté Ninchursag Enkimu oznámí, že vytvoří osm hojivých božstev, které mu orgány vyléčí. Tyto božstva byly pojmenovány podle orgánů, které měl nemocné.¹⁴⁵ Jedním božstvem, které Ninchursag vytvoří je bohyně Nin-ti, která byla určena k uzdravení Enkiho žebra, což bylo jedno z osmi částí těla, které mu onemocnělo.¹⁴⁶

Ještě než se dostanu k jednotlivým shodným prvkům mezi Genesis a mýtem „Enki a Ninchursag“, které budu v následujících podkapitolách rozebírat a porovnávat, tak bych ráda upozornila, že tyto prvky nebyly mým objevem, ale byla jsem s nimi seznámena prostřednictvím literatury.¹⁴⁷

Nyní bych již chtěla porovnat jednotlivé shodné a podobné prvky. Pro lepší přehlednost, jsem u každé podkapitoly vytvořila tabulku, do které jsem je přehledně a stručně vypsala. V prvním řádku jsem uvedla, v jakém díle se můžeme s těmito prvky setkat, a ve druhém jsem pak vypsala už určitý prvek, které jsem v dané kapitole porovnávala.

7.1.1 Dilmun, zahrada Eden a jejich shodné prvky

Sumerský mýtus	Kniha Genesis
Dilmun	Zahrada Eden

V této podkapitole podrobněji rozeberu první paralelu k biblickému vyprávění o ráji, kterou najdeme právě v mýtu „Enki a Ninchursag“. Jedná se o podobnost mezi místem, který se nazývá Dilmun a biblickým Edenem. Nejprve bych chtěla obě místa charakterizovat a v závěru této podkapitoly bych z nich pak vyvodila jejich shodné prvky.

Jak už jsem uvedla výše ve vylíčení děje mýtu „Enki a Ninchursag“, tak právě

¹⁴⁴ Pro zajímavost, mezi částí těla, která mu onemocněla, patřily například i dásně, zub či ruka.

¹⁴⁵ KRAMER, Samuel Noah. *ENKI AND NINHURSAG - A SUMERIAN „PARADISE“ MYTH*. New Haven: American schools of oriental research 409 Prospect street, 1945, s. 4-8.

¹⁴⁶ HRUŠKA, B., MATOUŠ, L., Prosecký, J., SOUČKOVÁ, J. *Mýty staré Mezopotámie: sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977, s. 17.

¹⁴⁷ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 137-140.

v něm se setkáme s prvním popisem jakéhosi sumerského ráje. Nutno ale podotknout, že se jedná o ráj pro bohy, nikoli pro smrtelníky. Mýtus začíná chvalozpěvem o Dilmunu, místě nevinném, čistém, kde nejsou známé nemoci, násilí ani stárnutí. Byl tam pouze nedostatek vody. Jeho země byla tedy vyprahlá. Zemi ale na příkaz boha Enkiho naplnil bůh slunce Uta vodou. Poté se Dilmun proměnil v zahradu plnou ovocných stromů, jedlých rostlin a zelených luk.¹⁴⁸ Sumerský ráj je podle výše zmíněného sumerského mýtu zasazen do země Dilmunu, která se nejspíše nacházela na jihozápadě Persie.¹⁴⁹

V Bibli je uvedeno, že Bůh tvoří slovem. Při popisování ráje ve Starém zákoně, je nejprve uvedeno, že když Bůh vytvořil zemi a nebe, byla země suchá, a nebyla tedy nijak zavlažována.¹⁵⁰ Kniha Genesis nepopisuje přesněji, kde by se měl biblický ráj nacházet. Je v ní pouze uvedeno, že leží na východ v Edenu.¹⁵¹ Také se dovídáme, že z Edenu vytéká řeka, která se poté rozděluje ve čtyři hlavní toky, a to jsou Píšon, Gíchón, Tigris a Eufrat. Zahrada byla tedy zdrojem sladké vody.¹⁵² V zahradě Eden se pak nacházely především stromy, které měly zajišťovat potravu pro člověka.¹⁵³

Co se týče shodných prvků, které můžeme nalézt mezi rájem sumerským a biblickým, tak jich je hned několik. Zaprvé, oba ráje jsou nejprve vyprahlé. V sumerském znění je Dilmun zavlažen na rozkaz boha Enkiho. Podle Starého zákona je pak ráj zavlažen na příkaz Boha:

*„Jen záplava vystoupila ze země a napájela celý zemský povrch“.*¹⁵⁴

Toto tedy považuji za další shodný prvek. Třetím podobným prvkem pak je, že je v knize Genesis uvedeno, že je zasazen Eden na východě. Je tedy pravděpodobné, že se mohlo snad jednat o stejné místo, jako kde byl umístěn sumerský ráj pro bohy, Dilmun. Na základě těchto podobných prvků se tedy můžeme domnívat, že představa o

---

¹⁴⁸ PARTIN, Harry B. *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones [online]. Vol. 10. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, s. 6981 [cit. 2012-03-10]. From Gale Virtual Reference Library.

¹⁴⁹ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 139.

¹⁵⁰ *Bible* (Gn 2,5).

¹⁵¹ KRAMER, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977, s. 86.

¹⁵² *Bible* (Gn 2,10-14).

¹⁵³ PARTIN, Harry B. *Encyclopedia of Religion*. Ed. Lindsay Jones [online]. Vol. 10. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, s. 6982 [cit. 2012-03-10]. From Gale Virtual Reference Library.

¹⁵⁴ *Bible* (Gn 2,6).

ráji by mohla být sumerského původu.¹⁵⁵

7.1.2 Prvotní hřích

Sumerský mýtus	Kniha Genesis
Prvotní hřích	

Další podobný prvek, který bych zde chtěla uvést a který můžeme nalézt v sumerském mýtu „Enki a Ninchursag“ tak v Bibli je prvotní hřích (Příloha č. 17).

V tomto sumerském mýtu můžeme tento prvotní hřích spatřit v pokušení, když Ninchursag dala vyklíčit osm rostlinám. Zřejmě byl její záměr pokusit Enkiho, zda je ochutná. Enki tak učiní a postupně všech osm rostlin pozře. Náhle začne chřadnout. Jeho trestem měla být dle Ninchursag smrt.

Když Hospodin dal vysadit zahradu v Edenu, nechal tam vyrůst stromy, které rodily plody k jídlu. Do středu zahrady pak nechal vyrůst strom života a stromu poznání dobrého a zlého.¹⁵⁶ Do této zahrady pak postavil člověka a přikázal mu, že může jíst z každého stromu v zahradě, avšak že ze stromu poznání dobrého a zlého jíst nemá. Pokud by tak učinil, měl by propadnout smrti. Bůh také usoudil, že není dobré, aby byl člověk sám, a proto se rozhodl, že vytvoří ženu, jejíž jméno je Eva.¹⁵⁷

V tento okamžik přijde na scénu had, který nabádá Evu, aby ochutnala plody ze stromu poznání dobrého a zlého. Eva nejprve nechtěla, jelikož věděla, že pokud by z něho plody pojeda, ba by se ho jen dotkla, zemřela by. Had ženu ale ujišťoval, že pokud tyto plody pojí, tak smrti nepropadne. Had jí řekl, že Bůh dobře ví, že pokud s Adamem plody pojí, otevrou se jim oči a budou znát jako Bůh dobré i zlé. Eva tedy podlehla a ochutnala plod z tohoto stromu a dala i Adamovi. Oběma se otevřely oči a zjistili, že jsou nazí. V tu chvíli uslyší Boha, který vyřkl trest nad hadem, Evou i Adamem.¹⁵⁸

Závěrem této podkapitoly je, že jak v Bibli, tak v daném sumerském mýtu se setkáme s prvkem prvotního hříchu, který spočívá v tom, že je něco pojedeno. V Bibli

¹⁵⁵ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 139.

¹⁵⁶ Bible (Gn 2,8-9).

¹⁵⁷ Tamtéž, (Gn 2,15-22).

¹⁵⁸ Bible (Gn 3,1-19).

nalezneme prvotní hřích, když Adam a Eva ochutnají ovoce ze zakázaného stromu. V mýtu „Enki a Ninchursag“ to je potom okamžik, když Enki postupně sní osm rostlin, které dala pracně vysadit Ninchursag. Podobnost můžeme dále nalézt v tom, že jak Enki, tak Adam s Evou podlehly těmito svými činy pokušení, a že po něm následoval trest.

Trestem pro hada, který nabádal Evu k ochutnání z daného stromu, mělo být prokletí, že bude vyvržen ode všech zvířat, že od teď poleze po břiše, bude žrát prach a také Bůh vložil nepřátelství mezi hada a ženu. Ženě pak Hospodin řekl, že od nynějška nad ní bude vládnout muž a že jejím osudem bude počínat a rodit děti v bolestech.¹⁵⁹ V souvislosti s tímto trestem pro ženu musím upozornit, že můžeme nalézt opět schodu s naším sumerským mýtem, jelikož se v něm praví, jak už jsem uvedla výše, že Ninchursag porodila bez bolesti a námahy. Dá se tedy dle mého názoru předpokládat, že před zhřešením byl i úděl Evy rodit bez bolesti a námahy. Adamovi pak Bůh řekl, že kvůli němu je celá země prokleta a že mu vydá pouze trní a hloží, že bude jíst polní byliny a že v potu své tváře bude jíst chléb. Adama i Evu poté Bůh oblékl a vyhnal ze zahrady.¹⁶⁰ Trestem pro Enkiho pak bylo, že vážně onemocněl.

Můžeme si tedy ještě v rámci závěru této podkapitoly shrnout výše zmíněné podobné prvky. V obou příbězích se setkáváme s pokušením, po němž následuje prvotní hřích, který je následně potrestán. Shodnými prvky tedy jsou pokušení, prvotní hřích a následující trest.

7.1.3 Nin-ti a Eva

Sumerský mýtus	Kniha Genesis
Nin-ti	Eva

V této podkapitole bych chtěla rozvést a odůvodnit, v čem si je podobná Nin-ti a Eva. Je to jedním z nejvýznamnějších podobných prvků, který Hebrejci přejali, avšak ho ve Starém zákoně, v knize Genesis, nalezneme pozměněn. Myslím, že je na místě podotknout, že na tu shodu jako první upozornil francouzský klínopisec V. Scheilem.

¹⁵⁹ Bible, (Gn 3,16).

¹⁶⁰ Bible (Gn 3,17-23).

V roce 1945 pak tato shoda napadla i Samuela Noaha Kramera.¹⁶¹

Jak již jsme zmínila výše, Nin-ti byla v sumerském mýtu označena jako bohyně žebra, a která je nazývána také jako „Paní žebra“, jelikož právě ona uzdravila Enkimu jednu část těla, která ho bolela, a tou bylo právě jeho nemocné žebro. Z tohoto tedy vyplývá, že byla zrozena, aby zachránila Enkiho žebro a tím mu dala život.¹⁶²

V sumerštině se nazývá žebro *ti*. Nin-ti poté znamená v doslovném překladu „žena-žebro“ ale také znamená „paní-život“. Tudíž si překlad jejího jména můžeme dle sumerského vyprávění vykládat i jako „žena, která daruje život“.¹⁶³

Zde právě nacházíme zajímavé zjištění, protože dle Genesis, měl stvořit Bůh Evu z Adamova žebra.

*„I uvedl Hospodin Bůh na člověka
mrákotu, až usnul. Vzal jedno z jeho žeber a uzavřel
to místo masem. A Hospodin Bůh utvořil z žebra,
které vzal z člověka, ženu a přivedl ji k němu.“¹⁶⁴*

Na těchto verších z knihy Genesis, máme jasný doklad, že základním podobným prvkem mezi sumerským mýtem a biblickým příběhem je právě žebro. Ve výše zmíněných verších, je jednoznačné, že Eva, byla stvořena z Adamova žebra. Proč ale je v Genesis uvedeno, že byla žena (Eva) stvořena právě z žebra? Dle mého názoru je téměř vyloučeno, že by to mohla být pouhá náhoda. Je to s největší pravděpodobností proto, že je Eva chápána jako „matkou všeho živého“ a že i Nin-ti byla chápána jako „ta, co dává život“. Otázkou také je, proč je Eva stvořena právě z žebra? Odpovědí je, že kořeny vyprávění o stvoření Evy sahají až do hlubokého starověku, kdy byl právě tento sumerský mýtus, díky celé řadě národů převyprávěn, a pozměněn se pak dostal do hebrejské Bible a stává se tak základem příběhu o stvoření Evy v biblickém vyprávění. Nutno ale podotknout, že mezi hebrejským výrazem pro žebro, není žádná spojitost s výrazem pro „toho, kdo dává žít“.¹⁶⁵

¹⁶¹ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 140.

¹⁶² KRAMER, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977, s. 86.

¹⁶³ Tamtéž, s. 86.

¹⁶⁴ Bible (Gn 2,21-22).

¹⁶⁵ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 140.

7.2 Podobnost Kaina a Ábela a sumerského Dumuziho a Enkimdu

Sumerský mýtus	Kniha Genesis
Dumuzi a Enkimdu	Kain a Ábel

Dle biblického vyprávění byli Kain a Ábel bratři. Kain byl starší a Ábel mladší. Byli to synové Adama a Evy. Kain byl zemědělcem a Ábel se stal pastýřem ovcí. Jednoho dne oba bratři přinesli Hospodinovi obětní dar z plodin země. Hospodin ale pohleděl pouze na Ábela a na jeho obětní dar, který byl v podobě beránka. Toto Kaina velice rozhněvalo a posléze svého bratra Ábela zabil (Příloha č. 18).¹⁶⁶ Následoval rozhovor mezi Hospodinem a Kainem:

„Hospodin řekl Kainovi: „Kde je tvůj bratr Ábel?“ Odvětil: „Nevím. Cožpak jsem strážcem svého bratra?“ Hospodin pravil: „Cos to učinil! Slyš, prolitá krev tvého bratra křičí ke mně ze země. Bud' nyní proklet a vyvržen ze země, která rozevřela svá ústa, aby z tvé ruky přijala krev tvého bratra. Budeš-li obdělávat půdu, už ti nedá svou sílu. Budeš na zemi psancem a štvancem.“¹⁶⁷

Bůh takto ztrestá Kaina za jeho čin, Kain poté odpovídá Bohu, že jeho čin nelze odčinit a že každý kdo ho najde, ho bude chtít zabít. Avšak Hospodin odvětil, že nikoli, kdokoli se měl chtít Kaina pokusit zabít, tak ten měl být potrestán sedmeronásobnou pomstou. Kaina pak označil znamením, aby každý věděl, že ho nemůže zabít.¹⁶⁸

V sumerském mýtu se můžeme setkat s podobným příběhem, kdy se dva muži snaží o přízeň jedné osoby, v tomto případě se jedná o bohyni Inannu. V tomto případě se přou o její přízeň dva bohové a to bůh pastýřů Dumuzi a bůh farmářů Enkimdu.

---

¹⁶⁶ Bible (Gn 4,1-8).

¹⁶⁷ Bible (Gn 4,9-12).

¹⁶⁸ Bible (Gn 4,13-16).

Začátek příběhu je dosti fragmentální :

1-6 Dívka, dobytčí ohrada ....;
dívka Inana, salaš..... .....ohyby v brázdách.
Inanno, nech mě s tebou kráčet;.....
7-11"Jsem žena a to já neudělám, ne!
Jsem hvězda .....a to neudělám!
Nebudu manželkou pastýřovi! ¹⁶⁹

Počátečný verše nám naznačují, že odmítá být manželkou pastýře, respektive tedy boha pastýřů Dumuziho. V následujících verších ji její bratr Utu přemlouvá, aby se za něho provdala, avšak Inanna ho jednoznačně odmítá. Z dalších veršů vyplývá, že se pastýř snaží získat její přízeň tím, že jí přesvědčuje, že má lepší produkty nežli rolník. Pastýř se poté veselí na břehu řeky, zřejmě proto, že Inannu přesvědčil o svých kvalitách. Najednou se u řeky objeví i Enkimdu a dojde mezi nimi ke sporu. ¹⁷⁰

*„ S tebou, pastýři, pastýři, s tebou, já s tebou
proč se mám vadit?
Nechť tvoje ovce spásají trávu na břehu řeky,
nechť tvoje ovce si chodí do mých setých polích,
nechť obilí spasou na polích Uruku zářných,
nechť kůzlata tvá i s jehňaty se napijí z (kanálu) Ununu mého. “ ¹⁷¹*

Zde, na této ukázce můžeme vidět, že rolník Enkimdu tento spor jednoznačně odmítá a smiřuje se s tím, že si Inanna vyvolila nakonec Dumuziho. V závěru příběhu se poté koná svatba mezi Dumuzim a Inannou a Dumuzi nabízí Enkimdovi přátelství. ¹⁷²

Závěrem bych chtěla opět shrnout podobné prvky v obou příbězích. Pomineme-li, že Enkimdu a Dumuzi byli bohové, ztotožňují se s Kainem a Ábelem v tom, jak už

---

¹⁶⁹ UNIVERSITY OF OXFORD. *Dumuzid and Enkimdu* [online]. The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature, [cit. 2012-03-18]. Dostupný z: <<http://etcsl.orinst.ox.ac.uk/section4/tr40833.htm>>

¹⁷⁰ UNIVERSITY OF OXFORD. *Dumuzid and Enkimdu* [online]. The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature, [cit. 2012-03-18]. Dostupný z: <<http://etcsl.orinst.ox.ac.uk/section4/tr40833.htm>>

¹⁷¹ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 135.

¹⁷² UNIVERSITY OF OXFORD. *Dumuzid and Enkimdu* [online]. The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature, [cit. 2012-03-18]. Dostupný z: <<http://etcsl.orinst.ox.ac.uk/section4/tr40833.htm>>

vyplývá z obou ukázek, že Enkimdu a Kain byli spjati se zemědělstvím, co se týče rostlinné výroby a Dumuzi a Ábel byli pastýři, respektive Dumuzi byl bůh pastýřů. Další podobnost obou příběhů pak vidíme i v tom, že se jak v příběhu biblickém, tak v sumerském snažili získat přízeň určité osoby. V Bibli se jednalo o přízeň Hospodina a v sumerském příběhu o bohyni Inannu. Oba soupeří v nabídce svých „produktů“. To je další paralelou mezi těmito dvěma příběhy. Zajímavé však je, že v obou příbězích si, ať už Hospodin či Inanna, vybrali toho, jenž má „na starost“ stáda, a tedy nikoli rolníka. V porovnání těchto podobných prvků bych se ale osobně držela tvrzení, že si jsou opravdu jen podobné a že sumerské dílo nebylo předlohou pro biblické vyprávění o Kainu a Ábelovi. Myslím, že motiv snahy se zalíbit druhému, či si získat jeho přízeň je člověku přirozené a to bez ohledu zda žil před čtyřmi tisíci lety, dvěma či v současnosti.

7.3 Epos o Gilgamešovi

Snad nejvěrohodnější předlohou biblických vyprávění je „Epos o Gilgamešovi“, respektive jeho závěrečná část. Tento epos je naspán 3000 verši na dvanácti tabulkách, ale je dosti porušený. Většina tabulek se našla v Ninive v Aššurbanipalově palácové knihovně.¹⁷³ Již od 19. století, poté co rozluštil George Smith XI. tabulku z tohoto Eposu, se ukázalo, že vyprávění o potopě, o kterém se dnes dočteme ve Starém zákoně, není původním dílem Hebrejců. Ale později se ukázalo, že tato babylónská báj není ani původem Babylóňanů, avšak staršího národa, a to Sumerů.¹⁷⁴

V této kapitole bych ve stručnosti rozebrala obsah prvních deseti tabulek a poté podrobněji zmínila obsah jedenácté tabulky (Příloha č. 19), která je pro nás v pozdějším porovnání klíčovou, jelikož je na ni zachycen mýtus o „potopě světa“. Před samotným líčením děje bych chtěla ještě ujasnit jméno hlavního hrdiny sumerské potopy. Z líčení vycházím z eposu, který vznikl v období Starobabylonském. V této verzi mýtu je hlavní hrdina potopy nazýván Utanapištim, zatímco v původní sumerské verzi, se jmenoval Ziusudra.¹⁷⁵ V této práci budu zmiňovat proto hrdinu sumerské potopy jako Ziusudru.

¹⁷³ McCALLOVÁ, Henrietta. *Mezopotámské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006, s. 38.

¹⁷⁴ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 144.

¹⁷⁵ PETTINATO, Giovanni. *Encyclopedia of Religion, Atrahasis* [online]. Ed. Lindsay Jones. Vol. 1. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, s. 598 [cit. 2012-03-10]. Dostupný z: From Gale Virtual Reference Library.

Dnes už víme, že Gilgameš (Příloha č. 20) byl sumerským králem v Uruku a jedním z hlavních postav tohoto mýtu.¹⁷⁶ Celým dějem je protkáno Gilgamešovo přání po nesmrtelnosti.

Z první tabulky se dovídáme, že je Gilgameš ze dvou třetin bůh a z jedné třetiny člověkem. Děj začíná popisem nesmrtelné zdi, kterou Gilgameš nechal vystavět kolem svého města. Všechny mladé muže nutí pracovat na této stavbě a brání jim ve styku s jejich ženami a dětmi. Toto pak vyústí ve stížnost lidu bohům, aby Gilgameše za jeho jednání potrestali. Ti na něho sešlou trest v podobě zdivočelého Enkidu, který vypadá jako člověk, ale má povahu zvířete, a jeho úkolem je zastavit Gilgamešovo konání.¹⁷⁷

Gilgamešovi se ale nakonec podaří Enkidua zkrotit. K tomu mu dopomůže nevěstka Šamchat. Enkidu se postupně promění ze zvířete v civilizovaného člověka a stanou se s Gilgamešem nerozlučnými přáteli. Společně se dohodnou, že půjdou zabít obra z cedrového lesa, Chuvavu (Chumlabu). Společně obra, za pomoci bohů, přemohou a zabijí ho. Prožívají spolu další dobrodružství. Na sedmé tabulce se dozvídáme, že měl Enkidu sen, ve kterém se rozhodli Bohové, že zemře, jak se i později stalo.¹⁷⁸

Na deváté tabulce se dovídáme, že se Gilgameš, vyděšený představou ze smrti, vydává za Ziusudrou, který přežil jako jediný, spolu se svou ženou, potopu světa a zná tajemství věčného života. Gilgameš se vydává na cestu, během níž se seznamuje se Sidurou, která zde vystupuje jako prorokyně. Ta mu poradí, jak se dostane k Ziusudrovi. Dle jejich rad vyhledá u vod smrti lodivoda Uršanabiho, se kterým se pak společně vydá přes vody smrti. Gilgameš se tak dostává k Ziusudrovi a promlouvají spolu.¹⁷⁹

Konečně se dostávám k samotné jedenácté tabulce, která je pro nás klíčovou. Začíná, jak Gilgameš přemýšlí, jak je možné, že když si jsou se Ziusudrou tak podobní, tak že jeden je nesmrtelný a druhý smrtelník? Ziusudra mu odpoví vyprávěním o potopě. Bohové se rozhodli seslat na lid velkou povodeň. Bůh Ea je ale zradí a upozorní Ziusudra na blížící se záhubu. Posílá mu tedy poselství:¹⁸⁰

---

¹⁷⁶ FLEMING, Daniel E, MILSTEIN, Sara J. *Cuneiform Monographs, Volume 39 : Buried Foundation of the Gilgamesh Epic: The Akkadian Huwawa Narrative*. Boston: Brill Academic Publishers, 2010, s. 21.

¹⁷⁷ SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole, 2009, s. 23, 29.

¹⁷⁸ McCALLOVÁ, Henrietta. *Mezopotámské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006, s. 39-45.

¹⁷⁹ McCALLOVÁ, Henrietta. *Mezopotámské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006, s. 45-48.

¹⁸⁰ Tamtéž, s. 49.

*„Muži šurupacký, synu Ubaratutua,
odejdi z domu! Postav loď!
Zbuduj archu, abys život svůj zachránil,
majetek zavrhni, ale život zachovej!
Všechno živoucí sémě do lodi uveď!“¹⁸¹*

Ziusudra měl dle jeho instrukcí postavit loď a spustit ji na vodu. Dále Ziusudra vypráví:

*„... vše, co jsem měl z živého sémě, jsem naložil na ni.
Na loď jsem uvedl celou svou rodinu a příbuzné své.
Zvěř stepní a drobná zvířata stepní, všechny řemeslníky
jsem uvedl na ni.“¹⁸²*

Poté již přichází samotná potopa:

*„Po šest dnů a sedm nocí
s potopou burácel vítr a jižní bouře srovnala zemi.
A když sedmý nadešel den, ustala jižní bouře, potopa i boj,
jenž jako rodička kol sebe tloukl.
Uklidnilo se moře, utišilo, bouře i potopa ustaly.
Na moře jsem pohlédl, všude zavládlo ticho
a všechno lidstvo se v bahno proměnilo.
Jak plochá střecha se prostíral močál.
Poklop jsem otevřel a na mou tvář dopadlo světlo.
Poklekl jsem a usedl v pláči.“¹⁸³*

Dále se z líčení dovídáme, že Ziusudra vypustí jako první holubici a pak následuje vlaštovka, obě se ale vrací zpět. Jako posledního vypouští havrana, ten se mu

---

¹⁸¹ Přeložil Lubor Matouš v knize: McCALLOVÁ, Henrietta. *Mezopotámské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006, s. 49.

¹⁸² Přeložil Lubor Matouš v knize: McCALLOVÁ, Henrietta. *Mezopotámské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006, s. 49.

¹⁸³ Tamtéž, s. 50.

ale už nenavrátil, usoudí tedy, že voda ustoupila. Ziusudra pak obětuje nejvyšším bohům, kteří se po menší při rozhodnou prohlásit Ziusudru a jeho ženu nesmrtelným.¹⁸⁴

Tímto však „Epos o Gilgamešovi“ nekončí. Z následující a zároveň poslední tabulky se ve stručnosti dovídáme, že se Gilgamešovi nepodařila najít nesmrtelnost a že opět vrací do svého města, Uruku, ke svým rozestavěným hradbám.¹⁸⁵

7.3.1 Ziusudra, Noe a potopa světa

Sumerský mýtus	Kniha Genesis
Ziusudra ¹⁸⁶	Noe
potopa světa	

V kapitole výše jsem nastínila obsah „Eposu o Gilgamešovi“, jehož součástí je i příběh o potopě světa, který je s největší pravděpodobností předlohou pro biblické vyprávění, které chci v této podkapitole uvést. V závěru této podkapitoly pak oba tyto příběhy porovnám.

V Bibli se praví, že se již Hospodin nechtěl dál dívat, jak se na zemi rozmnožuje lidská zloba, a tak se rozhodl, že zahubí lidstvo pro jeho hříchy. Jediný kdo ze všech lidí našel u Boha slitování, byl spravedlivý a bezúhonný Noe. Bůh tedy řekl Noemu:

„Udělej si archu z goferového dřeva.“¹⁸⁷

Bůh mu dal přesné instrukce, jak by měla archa vypadat. A dále mu přikázal:

*„...Vejdeš do archy a s tebou
tvoji synové, tvá žena a ženy tvých synů. A ze
všeho, co je živé, ze všeho tvorstva, uveďš vždy*

¹⁸⁴ McCALLOVÁ, Henrietta. *Mezopotámské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006, s. 50.

¹⁸⁵ SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole, 2009, s. 37.

¹⁸⁶ V sumerské mytologii, doslovný překlad Ziusudra je život dlouhých dní“. Akkadsky se nazývá Utanapištim.

¹⁸⁷ Bible (Gn 6, 5-14).

*do páru do archy, aby s tebou zůstali naživu; samec
a samice to budou...* ¹⁸⁸

Noe učinil vše, jak mu Bůh přikázal. Hospodin mu pak oznámil, že sešle za sedm dní na zem déšť, který bude trvat čtyřicet dní a čtyřicet nocí. Vody se během deště neustále zvedaly, a pod hladinou se ocitly všechny vysoké hory. Vše živé, co se nacházelo mimo archu, bylo smeteno ze země. Vody stály pak na zemi 150 dnů. ¹⁸⁹

Po uplynutí 150 dnů, začaly vody ustupovat a archa se ocitla na pohoří Araratu. Když pominulo čtyřicet dní, Noe vypustil z okna krkavce, aby zjistil, jestli vody už ustoupily natolik, že by se odkryla souš. Krkavec se ale vrátil, vypustil tedy holubici, ta se ale vrátila také, jelikož vody ještě neustoupily. Po sedmi dnech ji opět vypustil, holubice sice k němu opět přilétla, ale v zobáčku měla čerstvý olivový lístek. Tímto způsobem Noe zjistil, že vody již ustoupily. Noe pak vystoupil z archy se svou rodinou a všemi zvířaty, vybudoval Hospodinovi oltář a na něm mu zapálí oběť zápalnou. ¹⁹⁰ Tuto oběť Bůh přijal a ustanovil smlouvu, že již nikdy nedojde k potopě a vyhlazení všeho živého. ¹⁹¹

Nyní bych chtěla uvést shodné prvky, mezi sumerskou a biblickou potopou. Myslím ale, že po výše předčtených řádcích je jich celá řada evidentních. Jako první jde o samotnou zmínku o potopě světa. Dále jak v sumerském eposu, tak v biblickém vyprávění, nalezneme shodný prvek, že Bůh chtěl potrestat člověka a v obou případech zvolil právě potopu. V knize Genesis je chtěl Bůh potrestat za jejich zlobu a v sumerském vyprávění údajně zato, že lidé tropili moc hluku, který božstva obtěžoval. ¹⁹² Dle mého názoru, by bylo opravdu neskutečnou náhodou, kdyby tento způsob trestu lidstva ve Starém zákoně, neměl souvislost s daným sumerským mýtem. V líčení shodných prvků budu pokračovat dál.

Jak už jsme si ukázali výše, v obou mýtech byl zvolen jediný člověk, který měl být před potopou zachráněn. V případě sumerského eposu se jednalo o Ziusudru a v biblickém vyprávění to byl muž, který se jmenoval Noe. V obou vyprávěních se

---

¹⁸⁸ Bible (Gn 6, 18-19).

¹⁸⁹ Bible (Gn 7, 5-24).

¹⁹⁰ Bible (Gn 8, 2-20).

¹⁹¹ Bible (Gn 9,11).

¹⁹² SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole, 2009, s. 37.

dovídáme, že jim bohové přikázali (v sumerském Eposu se mělo jednat o boha Ea), aby dle jejich přesných instrukcí sestavili loď. Toto je tedy dalším shodným prvkem, avšak v souvislosti se stavbou lodi jsou i v obou textech nepatrné rozdíly. Například v samotném tvaru Archy. Jedním z rozdílů je též fakt, že hebrejská verze je jednodušší a méně vyvinutá.¹⁹³

Nicméně pojďme pokračovat dále v porovnávání obou verzí příběhu. V sumerském mýtu se na loď měl Ziusudra nalodit i se svou rodinou a veškerou zvěří stepní. Stejně tak se měl Noe nalodit na archu i se svou rodinou a se všemi druhy zvířat, vždy po jednom páru. Toto je tedy další paralelou a to zdaleka není vše. Další podobnost pak nalezneme v tom, že se ve Starém zákoně praví, že přšlo čtyřicet dní a čtyřicet nocí, v eposu to pak bylo po šest dnů a sedm nocí. Sice je doba trvání deště v každém vyprávění jinak dlouhá, avšak v obou příbězích je přesně stanovená doba, jak dlouho trval déšť, což můžeme považovat za další paralelu.

Poté, co začaly vody ustupovat, se setkáváme v obou příbězích, ať už v biblickém či sumerském, s vypuštěním ptáků, kteří měli být znamením, zda vody už ustoupily natolik, že se objevila souš. V obou příbězích hlavní hrdina, tedy Ziusudra i Noe, vypustil ptáka celkem třikrát, což je dalším shodným prvkem. Rozdílným prvkem tam je pouze, že se neztotožňují všechny druhy ptactva, které byly v příbězích vypuštěny. V sumerském eposu došlo nejprve k vypuštění holubice, pak vlaštovky a naposled havrana, avšak v biblickém vyprávění byl vypuštěn nejprve krkavec a poté dvakrát holubice. Přesto je ale samotné vypuštění ptactva, bez ohledu na jejich druh, další paralelou mezi oběma příběhy.

Další shodný prvek, který nám tyto dva příběhy nabízejí, je odměna hlavnímu hrdinovi, jak od sumerských bohů, tak i od Hospodina. Ziusudrovi i jeho ženě byl přislíben věčný život a Noe dostal Hospodinovo slovo, že se již nikdy nebude opakovat taková katastrofa pro lidstvo. Paralelu pak vidíme i v samotném závěru obou příběhů, jelikož ani v jednom z nich nepřežil nikdo jiný, než kromě těch, kteří byli během potopy na těchto dvou lodích.

Myslím, že mnou výše zmíněné shody mezi oběma příběhy jsou jednoznačné a nemůže být pochyb, že tento příběh není hebrejského původu.

Většinou jsou všechny legendy ve svém jádru založeny na skutečné události.

---

¹⁹³ KITCHEN, Kenneth A. *Ancient Orient and Old Testament*. London: Inter-Varsity Press, 1966, s. 90.

Anglickému archeologovi L. Woolley, který objevil sumerské město Ur¹⁹⁴, se podařilo objevit důkazy o „potopě světa“ (Příloha č. 21). Poté, co během vykopávek v Uru narazil na hroby i s tělesnými pozůstatky sumerských vládců z počátku 3. tisíciletí, se rozhodl, že prozkoumá, co se nachází pod těmito hroby. Prokopal se tedy několikametrovou vrstvou naplavenin a objevil další stopy po osídlení. Podle stěpů z hlíněných nádob usoudil, že se jedná o naprosto jinou kulturu. Pro tento objev se našlo jediné vysvětlení a to bylo, že tuto oblast postihla nějaká rozsáhlá povodeň, která zničila toto původní osídlení a že až poté osídlili Mezopotámii Sumerové.¹⁹⁵ Vědci vypočítaly, že aby došlo k vytvoření tak vysoké vrstvy jílu, musela mít voda, která se v těchto místech držela, hloubku alespoň 8 metrů. To by ale znamenalo, že by musela být zaplavena téměř celá Mezopotámie.¹⁹⁶ Ostatně by to i vysvětlovalo tvrzení, že šlo v sumerském mýtu o potopu celého světa, jelikož pro tehdejší obyvatele Mezopotámii, toto území zřejmě znamenalo celý jejich svět, který znali. Toto tvrzení je ještě navíc utvrzováno i díky sumerským královským listinám, ve kterých se rozlišuje na krále před a po „potopě světa“.¹⁹⁷ Faktem ale je, že se později ukázalo, že šlo v Uru pouze o lokální záplavy, které nepostihly ani celý Ur. Obdobné vrstvy naplavenin byly objeveny i v městě Kiši a Šuruppaku.¹⁹⁸ Z těchto faktů se dá tedy vyvodit, že šlo pouze o lokální záplavy, nikoli o „potopu světa“.¹⁹⁹ Je také dosti možné, že tyto vrstvy, které Woolley považoval za nános způsobený potopou, byl ve skutečnosti způsoben prudkými větry z pouště, jehož následkem docházelo k vytvoření písčiny dun.²⁰⁰

Zřejmě se toto vyprávění o potopě předávalo z generace na generaci, od Sumerů, až k Babylóňanům, odkud se pak toto vyprávění dostalo do Kanaánu, kde si ho už sami Hebrejci poupravili. Jiného názoru je ale například Kenneth A. Kitchen, který uvádí, že hebrejské a babylonské záznamy mohou vycházet ze společných starověkých tradic, ale nejsou vzájemně si vypůjčené přímo jeden od druhého.²⁰¹

V samém závěru této podkapitoly chci upozornit, že nalezení těchto shodných

---

¹⁹⁴ MALLOWAN, M. E. L. *Sir Leonard Woolley* [online]. University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <<http://www.penn.museum/documents/publications/expedition/PDFs/3-1/Sir.pdf>>

¹⁹⁵ BIČ, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 155.

¹⁹⁶ KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře*. Praha: Práce, 1988, s. 42.

¹⁹⁷ BIČ, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 155.

¹⁹⁸ BIČ, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990, s. 155.

¹⁹⁹ HRUŠKA, Blahoslav. Úvod: KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře*. Praha: Práce, 1988, s. 19.

²⁰⁰ KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976, s. 115.

²⁰¹ KITCHEN, Kenneth A. *Ancient Orient and Old Testament*. London: Inter-Varsity Press, 1966, s. 90.

prvků nebylo mojí zásluhou, ale byla jsem s nimi seznámena opět prostřednictvím literatury.²⁰²

7.4 Jób a „bezejmenný muž“

Sumerský mýtus	Kniha Genesis
„bezejmenný muž“	Jób

Už jsme se seznámili s celou řadou podobných a shodných prvků ze sumerské mytologie a starozákonních příběhů, avšak ještě nejsme na konci v jejich výčtu. V této podkapitole bych chtěla zmínit příběh sumerského hrdiny, který má podobný život s biblickým Jobem. V naší sumerské verzi, ale není zmíněno jméno hlavního hrdiny, proto ho v této práci budu nazývat například jako „bezejmenný muž“.

Nález tohoto podobného prvku je zásluhou Samuela Noaha Kramera. Dne 29. prosince 1954 měl Kramer přednášku před Společností pro biblickou literaturu s názvem „Člověk a jeho bůh: sumerská verze Jobova motivu“. Tuto přednášku uskutečnil na základě rozboru sumerské básně, která je poskládána ze šesti neúplných tabulek, které čítají na 135 veršů. Čtyři tyto tabulky jsou uschovány ve Philadelphii a dvě v Cařihradě.²⁰³

Sumerský příběh můžeme rozdělit do několika částí. Začíná nejprve, pro Sumery typickou oslavou božstva:

„1-9. Člověk by měl neochvějně hlásat slávu svého boha.

Mladý muž by měl oddaně velebit slova svého boha;

lidé žijící počestně by se měli rozvíjet jako nit.

Nechť „balagský zpěvák“ rozveselí duši svého bližního a přítele.

Nechť potěší jejich srdce, pozdvihne ..., pronese ..., odmění ....

Nechť jeho naříkávající ústa utěší srdce boží,

neboť člověk bez boha nezaslouží jíst.“²⁰⁴

²⁰² KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 144-148.

²⁰³ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 118.

²⁰⁴ UNIVERSITY OF OXFORD. *A man and his god* [online]. The Electronic Text Corpus of Sumerian

Poté tabulka popisuje příběh našeho „bezejmenného muže“, který byl moudrý, spravedlivý a bohatý a který měl celou řadu příbuzných a přátel. Hlavní částí tohoto příběhu byl okamžik, kdy začal náhle strádat a onemocněl. Jistě se teď nabízí otázka, jestli se odvrátil od božstva a začal se rouhat? Nikoli. Předstoupil se vši pokorou před své božstvo a o to usilovněji se modlil a prosil o slitování. V závěru příběhu pak přiznal i své viny. Výsledkem tohoto jeho konání bylo, že byly vyslyšeny jeho modlitby a božstvo se nad ním smilovalo a pomohlo mu od jeho neštěstí.²⁰⁵

Dovolím si tu odcitovat závěr sumerského příběhu, který zachycuje odpuštění boha:

*„Muž - bůh jeho popřál jeho slzám, nářkům sluch,
muž mladý – jeho žal a sten srdce boha usmířily,
bůh jeho slova vyslyšel, slova čistá a spravedlivá,
slova, jimiž se člověk zbožně vyznával,
potěšila ....., maso jeho boha, a jeho bohů svou rukou mu
osud zlý již nestrojil,
... jenž srdce svírá, ... objímá,
zloducha nemoci, jenž všude byl a křídly mával v šíř, on zapudil
(a zlo), jenž udeřilo naň jak ..., on rozptýlil,
zlý osud, ježž pro něj výrokem svým stanovil, on odvrátil,
žal člověka on v radost proměnil,
dal dobré duchy mu jak strážné ochránce,
dal anděly ... mu s tváří milostivou.“²⁰⁶*

Co se týče biblického příběhu, tak kniha Jobova je dosti obsáhlá. Dovídáme se z ní, že hlavní postavou je muž, který se jmenuje Jób a že žije v zemi Úsu. Je bezúhonný a dobrý člověk. Má sedm synů a tři dcery.²⁰⁷

V této knize Jobově Bůh Jóba začíná postupně zkoušet z věrnosti jeho víry. Sesílá na něho jedno utrpení za druhým, a ověřuje si, zda i přes tu bolest a trápení, které mu způsobuje, se bude k Hospodinu nadále modlit. Jób na Boha nezanevřel a o to

---

Literature [cit. 2012-03-16]. Dostupné z: <<http://etcsl.orinst.ox.ac.uk/section5/tr524.htm>>

²⁰⁵ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 119-120.

²⁰⁶ KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 121-122.

²⁰⁷ *Bible* (Jb 1,1-22).

intenzivněji se modlil. Ovšem, co zlého ho za poslední dobu potkalo, se dozvěděli jeho tři přátelé a přišli mu projevit soustrast, avšak když ho uviděli, ani mluvit nemohli a jen hlasitě plakali (Příloha č. 22).²⁰⁸

Pak následují rozhovory mezi Jóbem a každým z těchto jeho přátel. Nejprve promluví Elífaz Témanský, poté Bildan Šúchský a jako poslední Sófár Naanatský. Jób vždy každému odpoví. Poté obhájí svou nevinu a vzpomíná na období, kdy se mu dařilo, a byl naplněn štěstím. Nyní už jen naříká nad svým ponížením. Následuje přísaha na jeho bezúhonnost. Ve svých očích byl Jób spravedlivým člověkem. Rozhovory poté vrcholí, když se do konverzace vloží Elífú, syn Berakeela Búzského, jelikož ho rozhořčí, že se Jób považuje za spravedlivějšího nežli je samotný Bůh. Rozhořčil se i proti jeho třem přátelům, kteří Jóba prohlásili za svévolníka. Elíf je ze všech mužů nejmladší, ale vystupuje zde jako nejmoudřejší. Elíf říká Jóbovi, že nikdo není bez viny a že to, co Hospodin činí, má svůj smysl. Bůh je všemohoucí, úctyhodný a tudíž nezavrhně bez příčiny. Elíf ve své řeči k Jóbovi jednoznačně oslavuje Boha.²⁰⁹

Nyní se do řeči vkládá i Bůh a pokládá Jobovi otázky. Dává mu najevo, kdo je tu nejmoudřejším. Kdo ovládá svět. Kde byl samotný Jób, když Bůh zakládal zemi. Bůh kárá Jóba za jeho řeči a dává mu najevo, kdo je tu pánem. V závěru odpovídá Jób Hospodinovi:

*„Uznávám, že všechno můžeš
a že žádný záměr tobě není neproveditelný.
Kdo smí nerozvážně zatemňovat úradek Boží?
Ano, hlásal jsem, čemu jsem nerozuměl.
Jsou to věci pro mě příliš divuplné, které
neznám.
Rač mě vyslyšet a nech mě mluvit;
budu se tě ptát a poučíš mě.
Jen z doslechu o tobě jsem slýchal,
ted' však jsem tě spatřil vlastním okem.
Proto odvolávám a lituji všeho
v prachu a popelu.“²¹⁰*

---

²⁰⁸ Bible (Jb 1,12-22, a 2,1-12).

²⁰⁹ Bible (Jb 4-37).

²¹⁰ Bible (Jb 42,2-6).

V závěru knihy Jobovy Hospodin promluvil rozhněvaně k jeho třem přátelům, jelikož o Bohu nemluvili náležitě. Prikázal jim, aby za sebe obětovali zápalnou obět' a Jobovi nařídil, aby se za ně modlil. Hospodin nakonec Jóba milostivě přijal a za to, že se modlil za své přátele, jak mu Hospodin nařídil, tak mu dal všeho dvakrát více, než kdy míval.²¹¹

Z knihy Jobovy jednoznačně vyplývá, že Bůh je svobodný a nesmírně moudrý a žádná lidská moudrost před ním neobstojí. Pro člověka tak utrpení zůstává tajemstvím a nezbyvá mu, než Bohu věřit, že ví, proč utrpení dopouští. Židé, ale i křesťané považují knihu Jobovu umělecky za jednu z nejhodnotnějších, která se v Bibli nachází.

V závěru této podkapitoly si dovolím opět krátké shrnutí sumerského mýtu a knihy Jobovy a vytyčení podobných prvků z těchto dvou příběhů.

Paralelu mezi nimi nalezneme v tom, že nám oba zachycují lidskou pokoru, strádání a velice silnou víru v boha. Bez ohledu na to, jak se nespravedlivě jeví našemu hlavnímu hrdinovi neštěstí, které ho potkalo, jeho jedinou záchranou je neustálá oslava svého boha a vydržet před ním v pokoře, nářku i v těch nejhorších časech, dokud se božstvo nesmiluje. Sumerského boha zde představuje „osobního boha trpitele“, jedná se o sumerské božstvo, které jedná jako zástupce a ochránce člověka během shromáždění bohů. Z obou příběhů pak můžeme vyvodit, že závěr, ve kterém se bůh nad oběma smiluje, vede k dalšímu oslavování boha.²¹² Na výše zmíněných ukázkách z obou příběhů se můžeme přesvědčit, že hlavní motiv, který je v knize Jobově, je opět o více než o tisíc let mladší než jeho sumerská verze.

Hlavním tedy shodným prvkem, který nalezneme v obou verzích příběhu je takový, že pokud člověk ač sebe více trpí, je to proto, že si to přál bůh a tedy je nutné se i v těchto okamžicích modlit ba o to více, aby s člověkem měl bůh slitování.

7.5 Strom Chuluppu

Sumerský mýtus	Kniha Genesis
Had	

---

²¹¹ Bible (Jb 42,7-10).

²¹² KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 119.

Během mého pátrání po dalších podobných prvcích, se kterými se setkáme jak v sumerském mýtu, tak ve starozákonním příběhu, jsem natrefila na jednu zajímavost. Při pročitání jednotlivých sumerských básní, upoutala moji pozornost jedna sumerská skladba, a to „Strom Chuluppu“. Tato skladba je známá také pod názvem „Gilgameš a vrba“.²¹³

Ve stručnosti tento mýtus začíná vyprávěním o stromě, který byl zasazen na břehu Eufratu. Vítr mu ale polámal větve, vyvrátil jej a poté byl unášen Eufratem. Na scénu pak přichází bohyně Inanna, která strom uchopí a odnese ho do své zahrady v Uruku. O tento strom následně pečuje a on se stále rozrůstá. Další verš, který následoval, mě zaujal:

„U jeho kořene si hnízdo vystavěl had, proti němuž jsou kouzla bezmocná“.²¹⁴

Biblickým prvotním hříchem bylo, že Eva a Adam ochutnali plody ze stromu poznání dobrého a zlého. Uvědomila jsem si, že ten kdo k tomuto činu Evu nabádal, byl právě had.

Když jsem si tyto dvě skutečnosti dala do souvislosti, napadlo mě, proč je psáno v Genesis, že Evu nabádal zrovna had a ne jiné zvíře? Ve Starém zákoně je uvedeno, že had byl nejchytřejším z veškeré polní zvěře, kterou Bůh stvořil.²¹⁵

Záhadou pro mě ale stále zůstává otázka, proč zrovna had? Z těchto mých myšlenek mě napadl závěr, že snad mohli být hebrejští kněží ovlivněni tímto mýtem a jeden prvek se z něho pak dostal do příběhu ze Starého zákona. I jenom zmínka v tomto mýtu o tom, že proti hadu jsou kouzla bezmocná, mě připomíná situaci bezmocnosti Evy, když jí v biblickém vyprávění had nabádá, aby ochutnala plody ze stromu poznání, a ona nakonec podlehne a učiní tak.

Tímto bych ukončila jednotlivá porovnávání podobných a shodných prvků. Dále bych se ještě chtěla věnovat ve své práci nastínění šíření těchto sumerských mýtů, což lehce nastíním v následující kapitole.

---

²¹³ HRUŠKA, B., MATOUŠ, L., Prosecký, J., SOUČKOVÁ, J. *Mýty staré Mezopotámie: sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977, s. 332.

²¹⁴ HRUŠKA, B., MATOUŠ, L., Prosecký, J., SOUČKOVÁ, J. *Mýty staré Mezopotámie: sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*. Praha: Odeon, 1977, s. 91-92.

²¹⁵ Bible (Gn 3,1).

8 ŠÍŘENÍ SUMERSKÝCH MÝTŮ A NÁZORŮ

Sumerská mytologie byla bezesporu na velmi vysoké úrovni, proto není náhodou, že na ní byla do značné míry závislá poté kultura babylónská a asyrská. Do jisté míry byly právě tyto kultury dědičkou sumerské kultury ale i mytologie, která se poté šířila mezi okolními národy. Především díky vojenským výbojům, ale také třeba díky obchodním stykům. Postupně tyto sumerské představy ovlivnily semitskou oblast, poté pronikly do Malé Asie a nakonec se rozšířili až do Řecka.²¹⁶

V této práci tedy považuji za nezbytné věnovat alespoň několik řádků tomu, jakým způsobem se právě tyto sumerské mýty mohly dostat k Hebrejcům.

Podle Bible, je spojováno utváření hebrejského národního jádra s Abrahámem. Z Uru měl právě Abrahám se svou rodinou putovat proti proudu Eufratu a Tigridu až do Cháránu, odkud měl poté zamířit do Palestiny, kde se usadil. Nejpravděpodobnější období, pro putování praotců, je okolo r. 1700 př. n. l.²¹⁷ Pokud je tato datace pravdivá, lze se domnívat, že právě v tomto období mohl být Abraham seznámen s některými původně sumerskými mýty, které jsem v této práci porovnávala. Vysvětlilo by se i tím, jak se mohlo například dostat takové množství podobných prvků do biblického příběhu o „potopě světa“, či jen samotné řešení potrestání lidstva v podobě seslání potopy.

Jedna z dalších možných konfrontací sumerské kultury a hebrejského národa by mohla být zapříčiněná v roce 597 př. n. l., když babylonský král Nabuchodonosor dobyl Jeruzalém a poté přesídlil násilně přibližně 20 000 židovských rodin do Babylonie. Do tohoto okamžiku Židé měli za to, že mohou uctívat Hospodina pouze v jejich Palestině. Avšak především prorok Ezechiel kladl důraz na to, že je nutno ctít Hospodina i mimo jejich rodnou zem. Jelikož ale Židé neměli v Babylónii své chrámy, byli odkázaní na shromažďování k bohoslužbě, které bylo spíše duchovní. Díky tomu se pečlivě dodržovalo jejich náboženství. Příkazy Zákona zde nabyly na svém významu a vážnosti.²¹⁸

Podle mého názoru, se Hebrejci v Babylónii dostávali do kontaktu s babylonskou kulturou, která byla ovlivněna kulturou sumerskou. Je tedy i mojí domněnkou, že právě skrze babylonskou kulturu se dostali Židé k původně sumerským

²¹⁶ MOSCATI, Sabatino. *Staré semitské civilizace*. Praha: Odeon, 1969, s. 37-38.

²¹⁷ Tamtéž, s. 151-152.

²¹⁸ SEGERT, Stanislav. *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995, s. 120-122.

mýtům, které si Babylóňané přisvojili a které je pak mohly inspirovat během sepisování určitých úseků Starého zákona.

9 HEBREJSKÁ BIBLE NEBOLI STARÝ ZÁKON

V souvislosti s porovnáním sumerských mýtů a starozákonních příběhů, považuji za nezbytné ještě věnovat alespoň několik řádků dílu, ve kterém se tyto starozákonní příběhy nacházejí, a to Bibli. Pouze pro pořádek, bych chtěla ještě uvést, že Bible se skládá ze dvou hlavních částí, a to ze Starého zákona a z Nového zákona. V této kapitole se budu soustředit a rozebírat pouze Starý zákon. Starý zákon je první část Bible a jedná se o nejstarší a nejdelší její úsek.

Starý zákon vznikl postupně, a to přibližně od 10. století př. n. l. až do počátků našeho letopočtu. Tedy téměř celých tisíc let. Nevíme přesně, kdy k jeho vytvoření došlo. Dnes je ale jedinečným souborem názorů na vznik světa, člověka a na uspořádání společnosti.²¹⁹ Mimo to, je současně i jedním z nejdůležitějších pramenů k rekonstrukci židovských dějin. Autorů tohoto díla byla celá řada. Starý zákon byl téměř celý zaznamenán v hebrejštině.

Označení Starý zákon používají křesťané. V judaismu se používá označení Tanach.²²⁰ Jak již jsem uvedla výše, můžeme beze sporu říci, že některé příběhy ve Starém zákoně neboli v Tanachu nevznikly „ze dne na den“, ale že vznikaly postupně. Jeho obsah byl během vzniku ovlivněn celou řadou mýtů, které existovaly již tisíce let před sepsáním Starého zákona. Například nejdůležitějším pramenem Starého zákona je tzv. Kněžský kodex, který vznikl v 6. - 5. století př. n. l. Ten ale s největší pravděpodobností vycházel z velice starých předloh a jeho kořeny tak jsou až v polovině 2. tisíciletí př. n. l.²²¹

Co se týče obsahu Starého zákona, Židé ho dělí na tři hlavní části. První část se skládá z pěti knih Pentateuchu neboli Mojžíšových, hebrejsky uváděny jako knihy Tóra²²² (Příloha č. 23). Jsou to knihy Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri a Deuteronomium.

---

²¹⁹ HRUŠKA, Blahoslav: Úvod: KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře*. Praha: Práce, 1988, s. 9.

²²⁰ FISHER, E. J. *New Catholic Encyclopedia, Hebrew Scriptures* [online]. Vol. 6. 2nd ed. Detroit: Gale, 2003, s. 695 [cit. 2012-03-19]. Dostupný z: From Gale Virtual Reference Library.

²²¹ HRUŠKA, Blahoslav: Úvod: KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře*. Praha: Práce, 1988, s. 12, 18.

²²² Slovo Tóra znamená Zákon.

Kniha Genesis je bezesporu podle své formy a obsahu nejstarším textem Starého zákona. Právě u ní bylo doloženo, že čerpá ze sumerské a babylonské mytologie.²²³ Kniha Genesis, která byla z těchto knih pro mou práci nejdůležitější, se zabývá především stvořením světa a lidského pokolení a poté pokračuje putováním praotců po Palestině.²²⁴

Po těchto knihám následuje jako druhý díl kánonu „Proroci“. Tato část Starého zákona zahrnuje také knihy Jozue až knihy Královské, jejichž autoři se považují za proroky. Od středověku jsou pak dále děleni na „Přední proroky“ a na „Zadní proroky“.²²⁵ Další částí jsou pak již výše zmínění „Zadní proroci“. Tento soubor začíná knihami tří „Velkých proroků“, Izajáše, Jeremjáše a Ezechiele. U prorockých knih se nejedná o celistvé knihy, ale o sbírky.²²⁶ „Spisy“ jsou pak třetím dílem hebrejského kánonu. Tyto spisy jsou rozmanitého charakteru.²²⁷

V souvislosti s judaismem považuji ještě za vhodné zmínit jejich vnímání Boha. Na rozdíl od Sumerů, byl Bůh Izraele neviditelný lidem, z toho tedy vyplývá, že ho nelze výtvarně zobrazit. Je pro něho charakteristické, že se zjevuje prostřednictvím přírodních jevů.²²⁸

---

²²³ HRUŠKA, Blahoslav: Úvod: KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře*. Praha: Práce, 1988, s. 11.

²²⁴ MOSCATI, Sabatino. *Staré semitské civilizace*. Praha: Odeon, 1969, s. 183.

²²⁵ RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 212.

²²⁶ RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003, s. 240.

²²⁷ Tamtéž, s. 304.

²²⁸ MOSCATI, Sabatino. *Staré semitské civilizace*. Praha: Odeon, 1969, s. 171.

ZÁVĚR

Záměr této práce nebyl jednoznačně pouze výčet podobných a shodných prvků v sumerských mýtech a starozákonních příbězích, ale také seznámení se sumerskou kulturou, historií, mytologií a jejich přínosem pro další generace. Zároveň jsem považovala za nezbytné věnovat i několik řádků tématu, jakým způsobem mohli být vlastně Hebrejci konfrontováni s těmito sumerskými mýty. V souvislosti s porovnáváním těchto jednotlivých prvků jsem také uznala za důležité, uvést alespoň několik základních informací ke vzniku a obsahu Bible, jakožto díla, ve kterém se tyto starozákonné příběhy nacházejí.

Domnívám se, že se mi v mé práci podařilo dostatečně nastínit obecné informace o Sumerech tak, aby si čtenář mohl utvořit ucelenou představu o tomto nesmírně pozoruhodném starověkém národě.

Ještě předtím, než shrnu jednotlivé výsledky porovnání sumerských mýtů a starozákonních příběhů, považuji za nezbytné zmínit, že jsem ve své práci rozebrala pouze ty shodné prvky, které jsem shledala za nejdůležitější a rovněž ty, které mě nejvíce zaujaly.

Mám-li pak stručně shrnout výsledky mého porovnání sumerských mýtů a starozákonních příběhů, jsem přesvědčena, že u některých shodných prvků může čtenář nabýt dojmu, že při tvorbě určitých biblických příběhů hrál sumerský mýtus jakousi předlohu. Přesto však nelze považovat takový závěr za zcela definitivní a poplatný pro všechny podobné prvky.

Jako příklad příběhu, který byl dle mého názoru přejet Hebrejci přes celou řadu národů, ať už na základě vyprávění z generace na generaci, vojenských výbojů či prostřednictvím obchodních styků, bych určitě uvedla hebrejský příběh o potopě světa. Právě v tomto příběhu nalzáme celou řadu shodných či nadmíru podobných prvků s jeho obdobou v mýtu sumerském. Dále se jedná především o podobný prvek v biblickém příběhu o stvoření Evy a jeho sumerské době, tj. v mýtu „Enki a Ninchursag“, kde je zmíněno stvoření sumerské bohyně Nin-ti.

U dalších podobných prvků se častokrát dle mého názoru jednalo pouze o náhody, které jsou někdy až podezřelé, avšak nelze jednoznačně dokázat ovlivnění sumerskými mýty během vzniku těchto určitých starozákonních příběhů. Například

právě u podobného prvku, který nalézáme u „bezejmenného muže“ a starozákonním příběhem o Jobovy, bych tuto podobu označila spíše za náhodnou, jak už jsem uvedla v kapitole, kde jsem se porovnáním těchto dvou příběhů zabývala.

Co se týče myšlení Sumerů a Židů, rozhodně nebylo ve všem stejné, například v knize od Tomáše Sedláčka „Ekonomie dobra a zla“ se můžeme dočíst, že jsou mezi těmito kulturami i rozdíly, například ve vnímání města a přírody. Pro Hebrejce byla příroda přirozeným prostředím, avšak město symbol zla. O tom rozdílu se můžeme přesvědčit i například v „Eposu o Gilgamešovi“, kde Gilgameš staví hradbu okolo města, jako ochranu před zlem, které číhá v přírodě.

Myslím, že stojí za zmínku, že mezi sumerskou literaturou a Biblí můžeme najít ještě několik dalších shodných prvků, a to především v Novém zákoně, které jsem ve své práci nezmiňovala, jelikož nejsou její náplní. Přesto uvedu některé z nich alespoň v závěru. Je to například první příběh o zmrtvýchvstání či podobnost mezi babylonskou věží a sumerským Zikkuratem. Jistě by bylo zajímavé zpracovat i tyto podobné prvky, ale to už by bylo téma pro jinou práci.

V samotném závěru bych chtěla ještě upozornit, že pokud byly opravdu mnou zmíněné podobné a shodné prvky ve Starém zákoně ovlivněny sumerskými mýty, duch Sumerů a jejich myšlenky tím tak přetrvávají až do současnosti a to prostřednictvím hlavních náboženských knih, jako je hebrejská Bible pro judaismus a Bible pro křesťany a to již více jak po 5 tisíc let.

RESUME

First of all, in this thesis I tried to outline the significant persons who participated on the discovery of the ancient Sumerian culture and on the decryption of their cuneiform. Without these persons we would never know so much about the Sumerians that we know today. In the following chapter I outlined the geographical demarcation of where the Sumer was located as well as several theories on where the Sumerians could have come from, since they were not the native inhabitants. Then I analyzed the history from the larger perspective as well as the culture of the ancient Sumer. In these rather brief chapters I found it necessary for the reader to be introduced to the remarkable Sumerian nation. Most emphasis I tried to put on the Sumerian mythology together with the Sumerian myths which I then compared with the stories of the Old Testament in the second part of the thesis. Therefore parts of these chapters count to the following “core part” of the thesis, since I found it necessary for the proper comparison to introduce the Sumerian mythology with its gods who mainly appear in it.

The proper core of the thesis was then to analyze the similar and identical moments and elements which can be found both in Sumerian myths and the Old Testament stories. There are of course more of such moments than I presented. I mentioned those that I found the most important and the most interesting. At the end of the thesis I also found necessary to mention some information on the origin of the Old Testament as well as on the possibility of the Hebrews to get in contact with the Sumerian culture and their myths.

Generally, more emphasis was put on the Sumerians, their culture, contribution and history than on the Hebrews and their culture. The Hebrews were mentioned marginally, mainly to complete the topic of the thesis which I found necessary.

Aside from the stories where the similarity or identity of certain moments or elements is obvious I also mentioned some myths where the adoption to the biblical story is not well-founded or could be just an opinion.

I also tried to mention one similar moment which I came to realize while writing this thesis, however there is no certain validation to it and therefore it represents only my opinion, for I have not found it the any literature that I used.

SEZNAM LITERATURY

- [1] *Bible*. 1979.
- [2] BÍČ, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990. ISBN 80-7021-032-X.
- [3] BLACK, J., GREEN, A. *Bohové, démoni a symboly starověké Mezopotámie*. Praha: Volvox Globator, 1999. ISBN 80-7207-266-8.
- [4] FLEMING, Daniel E, MILSTEIN, Sara J. *Cuneiform Monographs, Volume 39: Buried Foundation of the Gilgamesh Epic: The Akkadian Huwawa Narrative*. Boston: Brill Academic Publishers, 2010.
- [5] GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004. ISBN 80-7106-664-8.
- [6] HELLER, Jan. *Starověká náboženství. Náboženské systémy starého Egypta, Mezopotámie a Kennanu*. Neratovice: Verbum, 2010. ISBN 978-80-903920-2-1.
- [7] HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949.
- [8] HROZNÝ, Bedřich. *Stručný přehled mých vědeckých objevů*. Praha: Melantrich, 1948.
- [9] HRUŠKA, Blahoslav. *Pod babylonskou věží*. Praha: Práce, 1987.
- [10] HRUŠKA, Blahoslav: Úvod: KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře*. Praha: Práce, 1988.
- [11] HRUŠKA, B., MATOUŠ, L., Prosecký, J., SOUČKOVÁ, J. *Mýty staré Mezopotámie: sumerská, akkadská a chetitská literatura na klínopisných tabulkách*.

Praha: Odeon, 1977.

[12] CHARVÁT, Petr. *Zrození státu: prvotní civilizace Starého světa*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1682-7.

[13] KITCHEN, Kenneth A. *Ancient Orient and Old Testament*. London: Inter-Varsity Press, 1966.

[14] KLÍMA, Josef. *Lidé Mezopotámie*. Praha: Orbis, 1976.

[15] KOSIDOWSKI, Zenon. *Příběhy Mrtvého moře*. Praha: Práce, 1988.

[16] KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965.

[17] KRAMER, Samuel Noah. *Mytologie starověku*. Praha: Orbis, 1977.

[18] KRAMER, Samuel Noah. *ENKI AND NINHURSAG - A SUMERIAN „PARADISE“ MYTH*. New Haven: American schools of oriental research 409 Prospect street, 1945.

[19] McCALLOVÁ, Henrietta. *Mezopotámské mýty*. Praha: Levné knihy KMa, 2006. ISBN 80-7309-320-0.

[20] MOSCATI, Sabatino. *Staré semitské civilizace*. Praha: Odeon, 1969.

[21] NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998. ISBN 80-7184-416-0.

[22] PROSECKÝ, J., HRUŠKA, B, SOUČKOVÁ, J., BŘEŇOVÁ, K. *Encyklopedie mytologie starověkého Předního východu*. Praha: Libri 2003. ISBN 80-7277-188-4.

[23] RENDTORFF, Rolf. *Hebrejská bible a dějiny: úvod do starozákonní literatury*. Praha: Vyšehrad, 2003. ISBN 80-7021-634-4.

[24] SEDLÁČEK, Tomáš. *Ekonomie dobra a zla: po stopách lidského tázání od Gilgameše po finanční krizi*. Praha: 65. pole, 2009. ISBN 978-80-903944-3-8.

[25] SEGERT, Stanislav. *Starověké dějiny Židů*. Praha: Svoboda, 1995. ISBN 80-205-0304-8.

[26] SOUČKOVÁ, Jana. *Starověký Přední východ*. Praha: Mladá fronta, 1979.

[27] VAN DE MIEROOP, Marc. *A History of the Ancient Near East ca. 3000 - 323 BC*. Malden: Blackwell, 2004. ISBN 0-631-22552-8.

[28] ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Na počátku byl Sumer*. Praha: Mladá fronta, 1966.

SEZNAM POUŽITÝCH INTERNETOVÝCH ZDROJŮ

[1] FISHER, E. J. *New Catholic Encyclopedia, Hebrew Scriptures* [online]. Vol. 6. 2nd ed. Detroit: Gale, 2003, s. 695-696 [cit. 2012-03-19]. Dostupný z: From Gale Virtual Reference Library.

[2] MALLOWAN, M. E. L. *Sir Leonard Woolley* [online]. University of Pennsylvania Museum of Archaeology and Anthropology, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <<http://www.penn.museum/documents/publications/expedition/PDFs/3-1/Sir.pdf>>

[3] PARTIN, Harry B. *Encyclopedia of Religion, Paradise* [online]. Ed. Lindsay Jones Vol. 10. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, s. 6981-6986 [cit. 2012-03-10]. Dostupný z: From Gale Virtual Reference Library.

[4] PETTINATO, Giovanni. *Encyclopedia of Religion, Atrahasis* [online]. Ed. Lindsay Jones. Vol. 1. 2nd ed. Detroit: Macmillan Reference USA, 2005, s. 598-600 [cit. 2012-03-10]. Dostupný z: From Gale Virtual Reference Library.

[5] UNIVERSITY OF OXFORD. *A man and his god* [online]. The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature, [cit. 2012-03-16]. Dostupný z: <<http://etcsl.orinst.ox.ac.uk/section5/tr524.htm>>

[6] UNIVERSITY OF OXFORD. *Dumuzid and Enkimdu* [online]. The Electronic Text Corpus of Sumerian Literature, [cit. 2012-03-16]. Dostupný z: <<http://etcsl.orinst.ox.ac.uk/section4/tr40833.htm>>

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č. 1: Mapa hlavních míst archeologických nálezů a historická města v pravěké a raně novověké Mezopotámii.

Příloha č. 2: Fotografie Samuel Noah Kramer.

Příloha č. 3: Mapa Úrodného půlměsíce.

Příloha č. 4: Keramika kultury Sámarrské.

Příloha č. 5: Mísa z kultury Halafské.

Příloha č. 6: Mapa míst výskytu kultury Obejdské.

Příloha č. 7: Hlava Sumeřanky z bílého mramoru.

Příloha č. 8: Tzv. Weld-Blundellovo prisma s nejúplnějším seznamem sumerských králů.

Příloha č. 9: Podobizna Sargona Akkadského.

Příloha č. 10: Narám-Sínova vítězná stéla.

Příloha č. 11: Socha Gudei.

Příloha č. 12: Obrázek vesmíru, jak si ho zřejmě představovali Sumerové.

Příloha č. 13: Otisk pečetního válečku.

Příloha č. 14: Sumerská bohyně Inanna.

Příloha č. 15: Zikkurat v Uru.

Příloha č. 16: Tabulka s mýtem „Enki a Ninchursag“.

Příloha č. 17: Malba, Prvotní hřích.

Příloha č. 18: Kain a Ábel.

Příloha č. 19: „Epos o Gilgamešovi“. Fragment 11. tabulky.

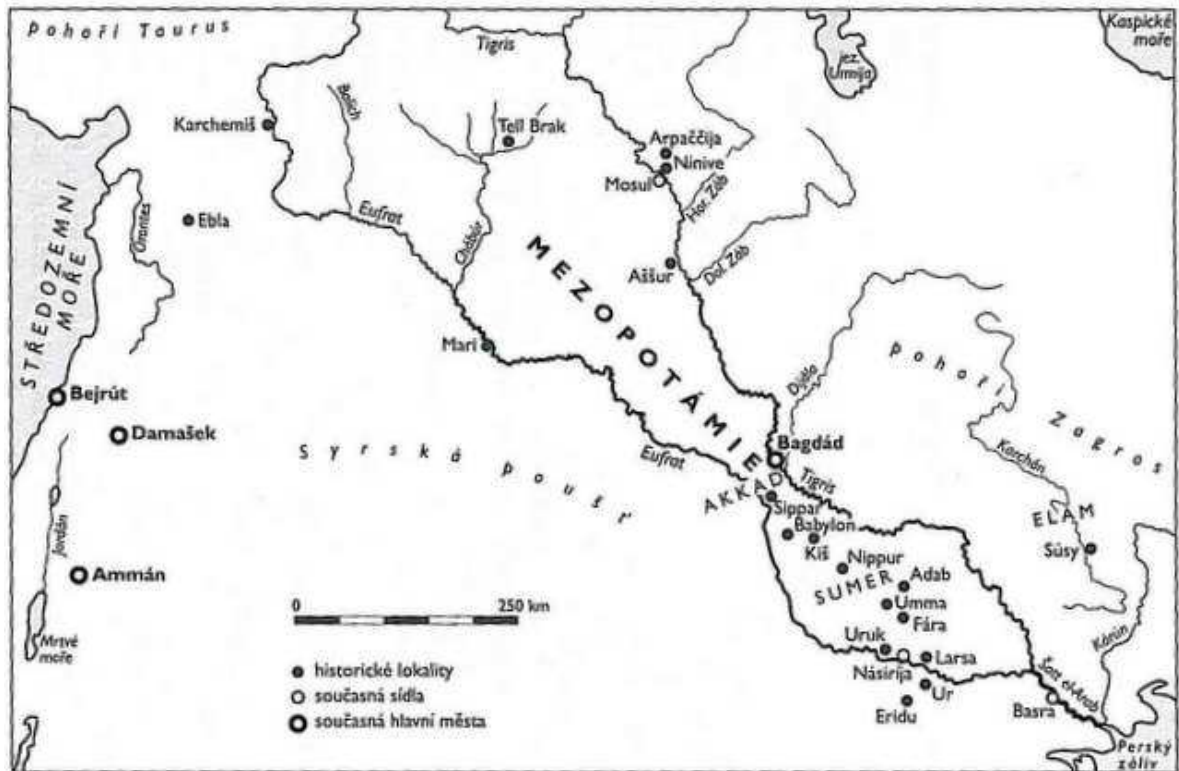
Příloha č. 20: Reliéf Gilgameš se lvem.

Příloha č. 21: „Potopa světa“.

Příloha č. 22: Jób se svými přáteli.

Příloha č. 23: Svitek s textem Tóry.

Příloha č. 1: Mapa hlavních míst archeologických nálezů a historická města v pravěké a raně novověké Mezopotámii.

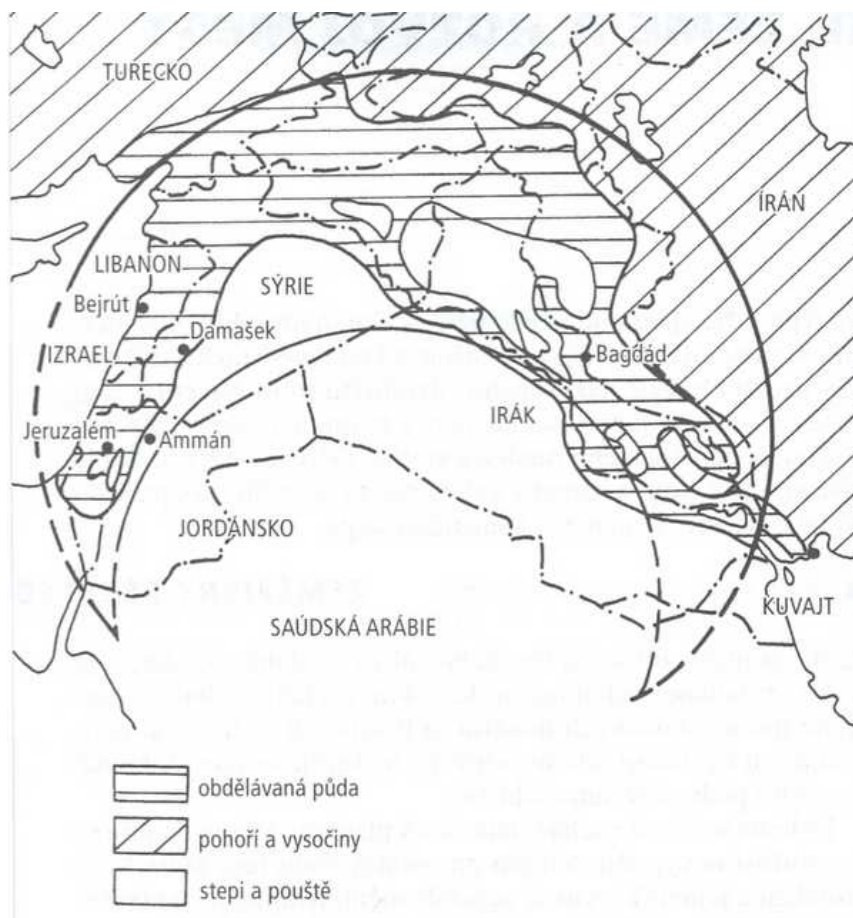
Zdroj: CHARVÁT, Petr. *Zrození státu: prvotní civilizace Starého světa*. Praha: Karolinum, 2011, s. 72.

Příloha č. 2: Fotografie Samuel Noah Kramer.

Zdroj: HRUŠKA, Blahoslav. *Pod babylonskou věží*. Praha: Práce, 1987, s. 351.

Příloha č. 3: Mapa Úrodného pŕlměšíce.

Zdroj: GLASSNER, Jean-Jacques. *34. Století př. n. l. až 539 př. n. l.* Praha: Lidové noviny, 2004, s. 56.

Příloha č. 4: Keramika kultury Sámarrské. Vznik kolem r. 5000 př. n. l. Prŕměř mísy je 25 cm. Dnes v v Iráckém muzeu v Bagdádu.

Zdroj: SOUČKOVÁ, Jana. *Starověký Přední východ.* Praha: Mladá fronta, 1979, s. 17.

Příloha č. 5: Mísa z kultury Halafské. Vznik v 1. polovině 5. tisíciletí. Geometrické motivy, malovaná černou, červenou a bílou barvou na žlutočerveném podkladu. Její průměr je 32,6 cm. Dnes je uložena v Iráckém muzeu v Bagdádu.

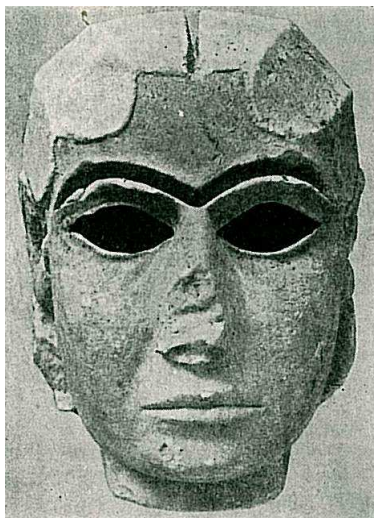
Zdroj: HRUŠKA, Blahoslav. *Pod babylonskou věží*. Praha: Práce, 1987, obrázková příloha, nestránkováno.

Příloha č. 6: Mapa míst výskytu kultury Obejdské.

Zdroj: NOVÁKOVÁ, N. PECHA, L. RAHMAN, F. *Dějiny Mezopotámie*. Praha: Karolinum, 1998, s. 30.

Příloha č. 7: Hlava Sumeřanky z bílého mramoru, nalezená v Uruku, z počátku 3. tisíciletí. Je vysoká 20 cm a v současnosti se nachází v Iráckém muzeu v Bagdádu.

Zdroj: HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 48.

Příloha č. 8: Tzv. Weld-Blundellovo prisma s nejúplnějším seznamem sumerských králů. Dnes Ashmolean Museum, Oxford.

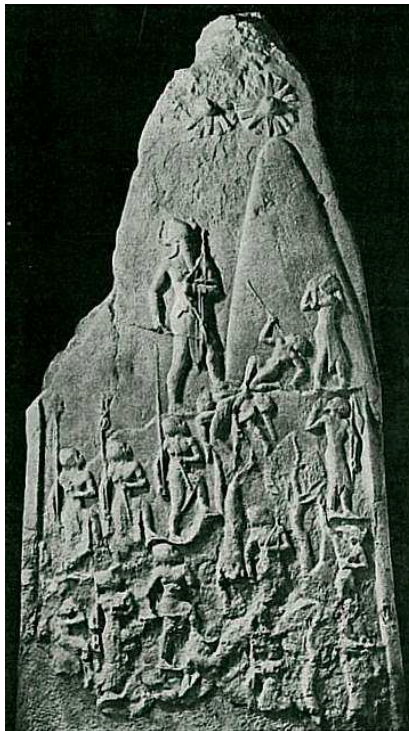
Zdroj: <http://cdli.ucla.edu/collections/ashmolean/ashmolean_intro.html>

Příloha č. 9: Podobizna Sargona Akkadského. Vznikla kolem r. 2350 př. n. l. Nalezena byla v Ninive a dnes je uschována v Iráckém muzeu v Bagdádu.

Zdroj: BIČ, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990, obrázková příloha, nestránkováno.

Příloha č. 10: Narám-Sínova vítězná stéla. Vznikla okolo r. 2320 př. n. l. a byla nalezena v Súsách. Zobrazuje reliéfní zobrazení krále Narám-Sina, jak vede své vojsko do bitvy, kde se utkají s horskými kmeny. V současnosti je uložena v Louvru ve Francii.

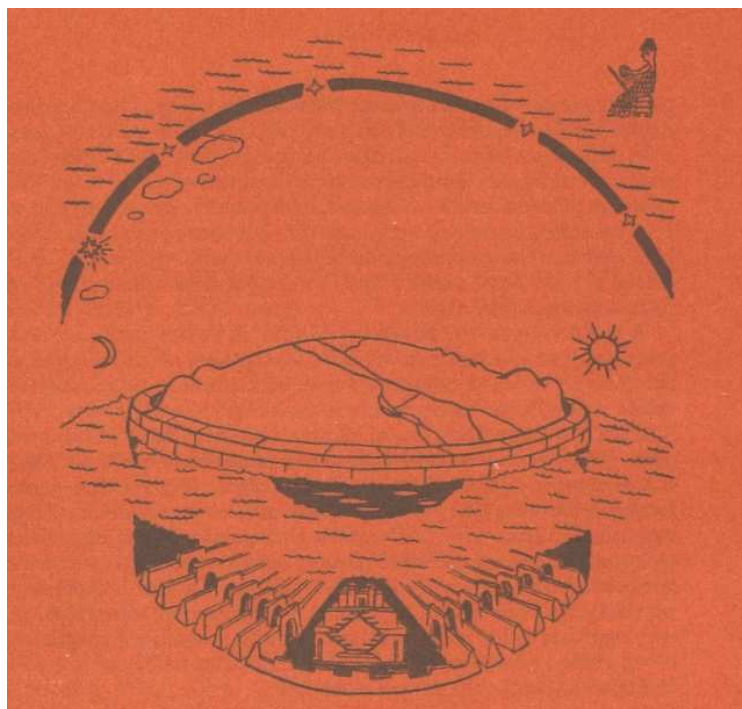
Zdroj: HROZNÝ, Bedřich. *Nejstarší dějiny přední Asie, Indie a Kréty*. Praha: Melantrich, 1949, s. 77.

Příloha č. 11: Socha Gudei, Lagaš. Vznik kolem r. 2 145 př. n. l.

Zdroj: BIČ, Miloš. *Při řekách babylónských*. Praha: Vyšehrad, 1990, obrázková příloha, nestránkováno.

Příloha č. 12: Obrázek vesmíru, jak si ho zřejmě představovali Sumerové.

Zdroj: KRAMER, Samuel Noah. *Historie začíná v Sumeru*. Praha: Klub čtenářů, 1965, s. 85.

Příloha č. 13: Otisk pečetního válečku. Na válečku je zachycen bůh slunce při zrození nového rána. Vpravo je zobrazen bůh Enki, jak mu tečou proudy vody z ramen a za ním pak jeho pomocník Isimud. Pochází z období Akkadské říše. Dnes uchován v British Museum, Londýn.

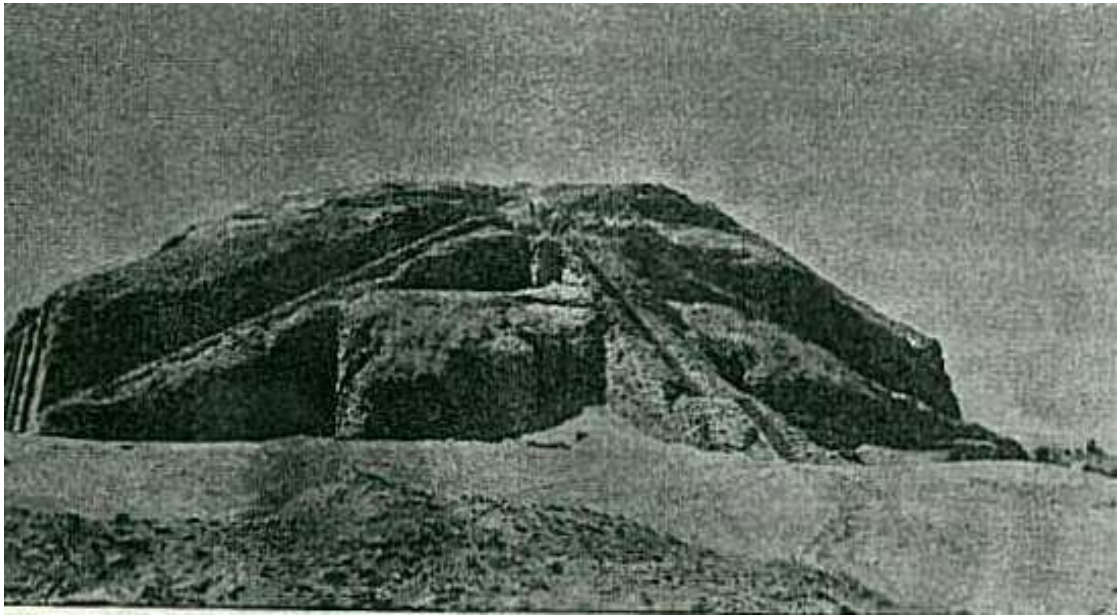
Zdroj: SOUČKOVÁ, Jana. *Starověký Přední východ*. Praha: Mladá fronta, 1979, s. 68.

Příloha č. 14: Sumerská bohyně Inanna. Dnes v Britském Museu v Londýně.

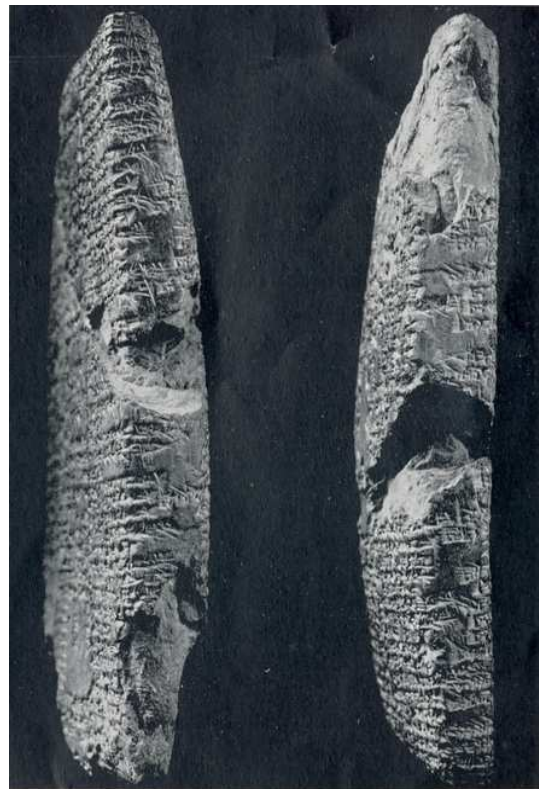
Zdroj: <http://en.wikipedia.org/wiki/File:Ishtar_goddess.jpg>

Příloha č. 15: Zikkurat v Uru. Stav po odkrytí v roce 1925.

Zdroj: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Na počátku byl Sumer*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 96.

Příloha č. 16: Tabulka s mýtem „Enki a Ninchursag“. Vlevo pohled na přední část tabulky, vlevo pak boční pohled.

Zdroj: KRAMER, Samuel Noah. *ENKI AND NINHURSAG - A SUMERIAN „PARADISE“ MYTH*. New Haven: American schools of oriental research 409 Prospect street, 1945, s. 37, 39.

Příloha č. 17: Prvotní hřích. Malba malíře Titian. Obraz vznikl kolem r. 1550, olej na plátně, 240 x 186 cm. Dnes Museo del Prado, Madrid.

Zdroj: <<http://www.paradiselost.org/img/01-tit.html>>

Příloha č. 18: Kain a Ábel. Olej na plátně, dnes Galleria dell'Accademia, Venice.

Zdroj: <<http://www.artbible.info/art/large/81.html>>

Příloha č. 19: „Epos o Gilgamešovi“. Fragment 11. tabulky, která se zmiňuje o potopě světa. Pochází ze 7. století př. n. l. Nalezena byla v Ninive v Aššurbanipalově knihovně. Dnes v Britské museum, Londýn.

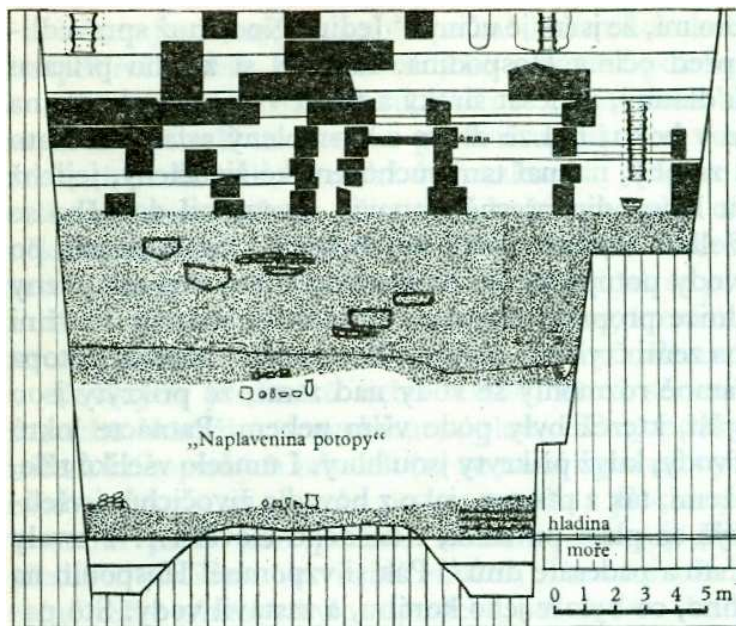
Zdroj: <http://myty.info/image/2007040020/British_Museum_Flood_Tablet_11.jpg>

Příloha č. 20: Gilgameš se lvem. Reliéf pochází z přibližně z 8. - 7. století př. n. l. V současnosti se nachází v Louvre, Paříž.

Zdroj: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Na počátku byl Sumer*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 262.

Příloha č. 21: „Potopa světa“. Schématický průřez vrstvami v Uru, podle Sira Leonarda Woolleyho.

Zdroj: ZAMAROVSKÝ, Vojtěch. *Na počátku byl Sumer*. Praha: Mladá fronta, 1966, s. 110.

Příloha č. 22: Jób se svými třemi přáteli. Olej na plátně. Dnes v Russian Museum, St Petersburg.

Zdroj: <<http://www.artbible.info/art/large/136.html>>

Příloha č. 23: Svitek s textem Tóry.

Zdroj: <<http://www.loc.gov/exhibits/scrolls/images/torah-b.jpg>>